

Bakalářská práce

2009

Michaela Kantorová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

CHARAKTER BOŽSTVÍ V NEOHINDUISMU
(NA PŘÍKLADU HNUTÍ HARÉ KRŠNA)

Vedoucí práce: Mgr. Martin Klapetek

Autor práce: Michaela Kantorová

Studijní obor: Humanistika

Ročník: 4.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

15. června 2009

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Martinu Klapetkovi za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

1	ÚVOD	5
2	HINDUISMUS	7
2.1	Obecný úvod k hinduismu	7
2.1.1	První civilizace	10
2.1.2	Védská kosmogonie, védy.....	12
2.1.3	Hinduistická kosmologie	14
2.1.4	Védský panteon	15
2.1.5	Brahmanismus	17
2.1.6	Hinduistická literatura	19
3	BŮH VIŠNU	22
3.1	Vtělení boha Višnu	23
3.1.1	Legenda o Kršnovi	25
3.1.2	Bhakti, Bhagavadgíta	30
4	ŠRÍ ČAITANJA	35
4.1	Příchod reformátora	35
4.1.1	Život Šrí Čaitanji	36
4.1.2	Přínos Šrí Čaitanji a shrnutí jeho učení	38
5	MEZINÁRODNÍ SPOLEČNOST PRO VĚDOMÍ KRŠNY	41
5.1	Počátky organizace ISKCON	41
5.1.1	Institucionalizace.....	42
5.1.2	ISKCON v České republice.....	44
5.1.3	Učení ISKCONu.....	46
6	ZÁVĚR	49
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
8	SEZNAM PŘÍLOH	52
9	PŘÍLOHY	53
9.1	Příloha I.....	53
9.2	Příloha II.....	54
10	ABSTRAKT	57

1 Úvod

Pohled na současnou religiozitu je v dnešní době velmi pestrý. Bohatství a rozmanitost náboženských tradic patří bezesporu k nejúžasnějším aspektům dějin lidstva. Křesťanství a islám pocházejí ze stejné semitské tradice a mají mnoho společného. Jiná náboženství, jako například hinduismus, buddhismus či taoismus, nabízejí radikálně odlišné perspektivy a požadavky a mohou velmi obohatit způsob našeho vidění a chápání světa.

Pokud se zaměříme na hinduismus jako takový, zjistíme, že za bohatou směsicí náboženské obraznosti se skrývá překvapivě jasná struktura myšlení. Hinduismus je bezpochyby pozoruhodným náboženstvím a v průběhu této práce se pokusíme seznámit se způsobem myšlení, který tento systém charakterizuje. Budeme se věnovat především proměně božství, kterou hinduismus prošel od svého počátku, až po moderní formy neohinduistického¹ božství a získané poznatky aplikujeme na působení jedné ze současných skupin, na hnutí Haré Kršna.

Nejprve budeme věnovat pozornost obecné charakteristice hinduismu, vymezíme počátky jeho vzniku, seznámíme se s prvními civilizacemi. Pro chápání božství bude také důležité nastínit strukturu hinduistické kosmogonie a kosmologie. Bude také potřeba zmínit postavy védského² panteonu³ a charakterizovat hlavní literární památky.

Další část práce bude věnována postavě Boha⁴ Višnu, který je pro pochopení dané problematiky klíčový. Především se budeme zabývat jeho vtělením (avatára). Větší pozornost bude věnována avatáru nejdůležitějšímu, totiž Kršnovi. Následně se zaměříme na charakteristiku bhaktického hnutí⁵ a jeho

¹ Toto označení na přelomu 19. – 20. stol.

² Věda = vědění, posvátný text hinduismu

³ Kruhový chrám zasvěcený všem bohům

⁴ Pokud budeme hovořit o bohu v souvislosti s Višnuem, či Kršnou, použijeme velké písmeno

⁵ Bhakti = oddanost Bohu, nebo jeho avatáru

velkou literární památku, tedy Zpěv o vznešeném (Bhagavadgíta), jejíž děj nám přiblíží Kršnovy skutky.

V následující kapitole se budeme zabývat osobou Šrí Čaitanji, což byl bengálský světec a významný reformátor, který rozvíjel úctu ke Kršnovi. Nejprve se zaměříme na stručnou charakteristiku jeho života a poté vymezíme základní principy jeho nauky.

Postava Šrí Čaitanji ovlivní také další část práce, ve které se budeme věnovat vzniku Mezinárodní společnosti pro vědomí Kršny (ISKCON)⁶, jejímž zakladatelem byl Bhaktivédánta Svámí Prabhupáda. Nejprve vymezíme počátky organizace a také její institucionalizaci, která nám charakterizuje hlavní náplň hnutí.

Na závěr se zaměříme na působení hnutí ISKCON v České republice. Vymezíme historickou strukturu, hlavní představitele hnutí a základy jejich učení.

Cílem práce tedy bude pomocí základní a odborné literatury zmapovat základní náboženskou linii, která nás provází od počátků klasického hinduismu přes Zlatého avatára Šrí Čaitanju, až po organizaci ISKCON.

(Přepis jednotlivých pojmů do češtiny podle Lexikon východní moudrosti).

⁶ Angl. zkratka Mezinárodní společnosti pro vědomí Kršny

2 Hinduismus

2.1 Obecný úvod k hinduismu

Evropanům dodávalo křesťanství duchovní vhled po téměř dva tisíce let (avšak nejen křesťanství, nesmíme opomenout judaismus, islám a místní polyteismy). Je však zřejmé, že lidé žijící na Západě prožívají období duchovní krize. Moderní člověk nachází ve světě jen málo pevných základů, o které by se mohl opřít. Staré jistoty spojené s křesťanským viděním světa se pomalu, ale jistě ztrácejí.

Avšak můžeme zde nalézt i něco pozitivního. Tím, jak se starý svět, který byl uzavřen, bortí, člověk přichází do kontaktu i s jinými náboženstvími, s jinými názory a hodnotami. Některá náboženství mají s křesťanstvím mnoho společného, např. islám, jenž pochází ze stejné semitské tradice. Jiná náboženství mají však jiný geografický základ a proto zde dochází k mnoha odlišnostem. Jako příklad uveďme hinduismus, taoismus, či buddhismus. Při nahlédnutí do těchto náboženství se radikálně mění způsob chápání a myšlení západního člověka. Dochází ke zpochybňování základních předpokladů typických v západním myšlení. Realita vnějšího světa, lineární povaha času, duše jako jednoduchá substance – zde všude nyní nastává důvod k pochybnostem.

Lidé si po dlouhou dobu kladli otázky, přesahující potřeby pouhé fyzické existence a přežití. Co je vlastně člověk? Odkud se vzal? Jaké je jeho poslání? Období zrodu první filosofie můžeme spatřovat téměř nezávisle v různých koutech světa. Bylo by jistě zbytečné připomínat, co znamenali Sokrates a Platón pro filosofii řeckou, i pro následný vývoj evropského myšlení jako takového, jakým přínosem byli starší proroci pro judaismus a pro pozdější křesťanství, Konfucius či Lao-c' pro čínskou duchovní kulturu a Zarathustra pro starověkou Persii.

Také v Indii dochází ve stejném období ke zrodu první filosofie a velkých náboženských soustav. Filosofii zde můžeme spatřovat ve dvou základních, navzájem odlišných etapách. První etapa zahrnuje období před polovinou prvního

tisíciletí před Kristem, kdy dochází ke vzniku nejstarších upanišad.⁷ Druhá etapa v sobě zahrnuje vznik dvou velkých náboženství, buddhismu a džinismu a také začátek formování hinduismu. Upanišady měly vliv na následný duchovní a kulturní život Indie a díky buddhismu ovlivnily i mnohé další oblasti asijského kontinentu. Staly se základem mnohých filosofických škol od jógy až po védántu a odvolávají se na ně mnozí významní myslitelé.

„Je to ta nejděčnější a nejvíc povznášející četba, jaká může na světě existovat. Byla vždy útěchou mého života a bude mi útěchou i ve smrti,“ prohlásil o upanišadách německý filozof Arthur Schopenhauer.⁸

Přímým pokračováním upanišad jsou tři velké náboženské systémy, buddhismus, džinismus a hinduismus. Hinduismus však není pouze náboženskou soustavou. Je spíše určitou nábožensko - společenskou organizací většiny indického obyvatelstva, v praktickém životě je kladen důraz na vztahy mezi jednotlivými vrstvami společnosti, na „správné chování“ (ačára) a také na rituální složky náboženského života více než na jeho věroučné základy.⁹

Hinduismus je odlišný od jiných náboženství v několika směrech. Není možné zjistit, kdy přesně vznikl, nemá také žádného zakladatele. Jeho vznik můžeme umístit zhruba do druhé poloviny prvního tisíciletí před Kristem. Vyvinul se ze staršího védského náboženství bráhmanismu a jeho vznik není přisuzován žádné historické ani mýtické osobnosti. Slovo hinduista pochází od označení Hindú, které původně nemělo náboženský, nýbrž geografický význam. Bylo to označení pro ty, kdo žili kolem řeky Indus v oblasti, jíž dnes říkáme Paňdžáb.¹⁰ Indové, které označujeme jako hinduisty, však mezi sebou pro své náboženství tento termín nepoužívají. Označují je jako *vaidika dharma*, védské

⁷ Upanišady – poslední vrstva védských textů, zachycují poznání velkých světců raného období a jako základ pozdějšího hinduistického myšlení mají celkově velký význam (více o upanišadách na s. 20.)

⁸ ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. Praha: Dharma Gaia, 1993. s. 5. ISBN 80-901225-5-8.

⁹ Tamtéž, s. 6.

¹⁰ CROSS, S. *Hinduismus*. Praha: Ikar, 2001. s. 10. ISBN 80-7202-799-9.

náboženství, nebo *sanátana dharma*, věčné náboženství, odvěký řád, určitá původní tradice, která je tu od doby, kdy vznikl vesmír.¹¹

Být hinduistou je pro ty, kdož se v něm narodili, naprosto samozřejmé, takže ani nepotřebují nějaké označení, jméno.¹² Pokud bychom se takového člověka zeptali na jeho náboženství, s největší pravděpodobností by nám řekl, že uctívá některé z božstev – Višnu nebo Rámu, Kršnu, Šivu či Durgu. V hinduismu také neexistuje žádná církev ani nějaká jiná podobná organizace. Nikdy se neustavil do jakékoli instituce. Dokonce ani nekanonizoval žádný soubor svatých písem s vymezeným obsahem a rozsahem.

Zdaleka největší rozdíl hinduismu od jiných náboženství lze spatřit při pohledu na společenskou stránku obyvatelstva. Je založen na přesvědčení o základní nerovnosti mezi lidmi. S touto myšlenkou se setkáváme již ve starých védských pramenech. Zde je uvedeno, že stvořitel Brahma na počátku nestvořil jediného člověka, ale hned čtyři lidské bytosti, představitele čtyř společenských stavů (*varn*), lišících se funkcemi, postavením i zcela jinými úkoly.¹³ V hinduismu pak byly tyto stavy nahrazeny pevnými a doživotně danými sociálními jednotkami, zvanými kasty, které s sebou přinášely určitý souhrn povinností a práv, jež museli jejich příslušníci striktně dodržovat. Indické označení pro kastu zní *džáti*, což doslovně znamená „zrození“. Z toho vyplývá, že příslušnost ke kastě je dána rodovým původem jedince a je po celý život nezaměnitelná. Není tedy možné konvertovat k hinduismu v pravém smyslu slova. Jediné pravé hinduisty tedy můžeme nalézt v některých oblastech Jihovýchodní Asie, Afriky či na několika ostrovech Karibského moře.¹⁴

Pro hinduismus je charakteristická svoboda myšlení a tolerance víry, na druhé straně je zde však přísný dohled nad projevy člověka nejen v jeho veřejném, ale i v soukromém a rodinném životě. *„V jednoznačném protikladu k této sociální svázanosti stojí bezbřehá a prakticky žádnými dogmaty nespoutaná věroučná*

¹¹ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002. s. 27 – 29. ISBN 80-210-2978-1.

¹² CROSS, S. *Hinduismus*, s. 11.

¹³ ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*, s. 7.

¹⁴ Tamtéž, s. 8, s tímto souvisí mýtus o Purušovi, více v kapitole 2.1.2.

*volnost, projevující se širokou škálou světonázorových principů a jim odpovídajících náboženských projevů – od polyteismu k jednoznačnému monoteismu,.....*¹⁵

Jak už bylo řečeno výše, hinduistou se člověk nestává, ale rodí (člověk se narodil jako Ind a neodpadl od víry). Naproti tomu v moderních směrech se člověk hinduistou může stát (jako příklad lze uvést hnutí Haré Kršna). Hinduismus má velmi vysokou „absorpční schopnost“. Například postava Buddhy, která se stala součástí hinduistické mytologie, byla nejprve jakýmsi pokušitelem. Buddha měl odlákat ty, kteří nebyli pravými stoupenci hinduismu.¹⁶

Hinduismus však nebyl vždy tak uzavřeným systémem, jakým je znám dnes. Jsou dochovány spisy, v nichž jsou líčeny obřady, ve kterých se mohli stát hinduisty i lidé nenarození na indické půdě. Cizí obyvatelé měli dokonce možnost stát se příslušníky druhé nejvyšší kasty - kšatrijů.¹⁷

Postupem času se však požadavky, které hinduismus kladl na své příslušníky, začaly zpříšňovat a kastovní systém se následně uzavřel.

2.1.1 První civilizace

K nejvýznamnějším městům Harrapské kultury (civilizace údolí řeky Indu), která se datuje přibližně od třetího tisíciletí do 1900 př. n. l., patří Mohendžo-dáro a Harrapa. Byly vykopány okolo roku 1875 z důvodu stavby železnice. Britští dělníci potřebovali zpevnit zemi kvůli písku a tím, jak nosili cihly, nevědomky začali odkrývat město. Mohendžo-dáro mělo kolmé sítě ulic, s křižovatkami v pravých úhlech. Byla zde také podzemní kanalizace.

Nejvýznamnějšími nálezy města Harrapa byla pečetítka. Byla obdélníková či válcovitá a zobrazovala různé symboly, zvířata, figury a znaky. Nejdůležitější pečetítko (Proto – Šiva), znázorňovalo mužskou postavu v pozici lotosového květu, která měla buď rohy (symbol božství), nebo péřovou korunu, tři obličej

¹⁵ ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. Praha: Dharma Gaia, 1993. s. 9. ISBN 80-901225-5-8.

¹⁶ Tamtéž, s. 9 – 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 12.

a ztopořený penis jako symbol plodnosti. Okolo stály dvě lidské postavy, nosorožec, tygr, slon a buvol a pod nimi dvě antilopy. „Proto“ označuje něco prvního, původního a tři obličejové Šivy jsou označovány jako Pašu Pati (Pán tvorstva), Jóga Pati (Velký jogín) a Lingá Jóni (Bůh tvořivé síly).¹⁸ Ve městě byl nalezen také rituální bazén na umělém kopci. Jednalo se o plošinu s rozměry 400 x 200 metrů, která měla uprostřed nádrží s přítoky a odtoky. Okolo se našly pozůstatky staveb z cihel, připomínající jakési kabinky. Bazén tedy zřejmě sloužil k rituální očištění.¹⁹

Příchod árijských kmenů znamená zatlačení harrapské civilizace na jih. Náboženský systém árijců se nazývá védismus.²⁰ Významná je zde role zápalné oběti (jadžňa). Lidé obětovali bohům různé dary, aby si udrželi své postavení a zachovali svět v chodu. Bohové za to na oplátku darují lidem prosperitu. Jedná se tedy o vzájemný magický vztah. Vytváří se zde jakási paralela mezi obětí a kosmem, umožňující neustálé udržování světa.²¹ Oběti pomáhaly nejenom živým, ale dokonce i zemřelým, jež udržovaly v blaženosti.

Je tedy důležité, mít neustále na paměti, že hinduismus je pouze pojem.²² Zahrnuje v sobě obrovskou škálu směrů, škol, spojených sociálními zákony, nikoliv vírou. Neexistuje zde jediná autorita. Je jako řeka s mnoha proudy a často se můžeme setkat i s tím, že si zde mnoho věcí protirečí. Tři nejvýznamnější směry v hinduismu jsou:

- 1) šivaismus - zde je nejvýše projeveným božstvem bůh Šiva
- 2) višnuismus - zde je nejvýše projeveným božstvem Bůh Višnu
- 3) šaktismus - šakti = bohyně, nejvyšší projevené božstvo má ženskou podobu (Durgá, Kálí)

¹⁸ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 73.

¹⁹ KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*. Praha: Prostor, 1997. s. 35 – 43. ISBN 80-85190-57-5.

²⁰ Tamtéž, s. 31 - 32.

²¹ Tamtéž, s. 53.

²² Slovo „hinduismus“ je arabského původu a jeho původním smyslem bylo odlišit na územích, která v Indii opanoval islám, místní „nevěřící“ od muslimů (ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*, s. 6.)

2.1.2 Védská kosmogonie, védy

Často uvažujeme o hinduismu jako o prastarém a neměnném systému. Avšak jeho formy se vyznačují neustálým vývojem. To, co zůstává stejné a neměnné, je pouze základ metafyzických principů, na kterém hinduismus spočívá. Posvátné texty, védy,²³ jsou tedy jakousi nezměnitelnou pravdou. Ale formy, ve kterých se tato pravda projevuje, jsou mnohé a proměnlivé. „Kdysi veledůležitý a přemocný Indra byl odsunut mezi menší božstva vládnoucí nad jednou světovou stranou. Jeho zástupce Višnu byl povýšen do ústředního postavení v Trojici. Rudra, strašný, se stal Šivou, příznivým. Mnoho dalších božstev jako Djaus, Arjaman a Púšan v tichosti upadlo v zapomnění!“²⁴

Rané védské období nám popisuje bohy, kteří vstoupili do Indie spolu s prvními árijskými kolonizátory – Indru, Mitru, Varunu a další. Postupně se v hinduistickém panteonu objevují i další bohové, např. Ráma, Kršna, tedy inkarnace Boha Višnu, Mahádévi, matka bohyně, která má různé podoby jako Párvatí, Umá, Durgá nebo Kálí, bůh se sloní hlavou Ganéša apod. Autoritu véd odmítá Buddha a jeho následovníci a proto se všeobecně za hinduisty nepovažují. Stejně tak i sikhové, kteří mají vlastní svatou knihu a vlastní gury.²⁵

Mýty o stvoření světa a člověka jsou popisovány ve čtyřech sbírkách posvátných textů, védách (vědění). Vznikaly v letech 1300 – 800 př. n l. a jejich autorství je přisuzováno ršijům, což byli kněží, vykonávající oběť (žertvu). Text véd je chápán jako posvátný, neexistuje v nich jednotná autorita, nemají jednotný charakter a nejsou kompaktní. Nejstarší a zároveň nejvýznamnější je Rgvéda Samhita (verš – vědění). Obsahuje 1028 hymnů v 10- ti knihách a využívá se při rituálech. Kněží, který čte Rgvédu, se nazývá hótr. Je to vyvolávač, jenž svolává k obětnímu rituálu. Zve bohy k oběti zvané Sóma, což je nápoj rostlinného původu propůjčující nadpřirozené schopnosti. Chápe se jako božský i jako božstvo, je to nápoj nesmrtelnosti. Druhá z véd nese název Sámavéda Samhita (píseň – vědění). Jsou to různé popěvky, zpívané během rituálu druhým knězem,

²³ Védy = vědění, posvátné texty hinduismu (více viz níže)

²⁴ CROSS, S. *Hinduismus*, s. 11.

²⁵ Guru = učitel, zjm. duchovní vůdce (*Lexikon východní moudrosti*, s. 153.)

udgátrem (zpěvák). Tento kněz doprovázel jak přípravu, tak i samotnou oběť. Třetí véda, Jadžurvéda Samhita (obětní průpovědi), zahrnuje verše, hymny, formule. Kněz, který pronáší verše a vykonává oběť, se nazývá Adhavarju. Tyto tři védy popisují bohy jako pozitivní bytosti. Čtvrtá, poslední véda, odráží určitý strach z bohů. Tato véda je nejmladší, nazývá se Atharvavéda Samhita a pronáší ji kněz ohně Atharvan, který má dohlížet na dokonalé provedení obřadu. Byl tedy nejvýznamnějším z kněží.²⁶

Hinduistické chrámy jsou obvykle celé komplexy budov. Uprostřed se nachází nejposvátnější místo, kde bývá zobrazován idol a kam mají povolen přístup pouze kněží.

Významy božstev mytologie vykládá různými způsoby. Matka bohů, lidí i všeho tvorstva je bohyně Aditi (nekonečná), je královnou věčného zákona (Rta), nekonečnou kosmickou inteligencí, a právě ona stvořila svět. Zrodila sedm bohů a nakonec se sama zrodila jako dcera jednoho z nich.²⁷ Dalším významným mýtem je mýtus Djáva Prtíví. Vypráví, že na počátku existovalo „to jedno“, tedy muž a žena v jednotě. Z jejich spojení se zrodil bůh Indra, který však neměl dostatečný prostor k žití, a proto vrazil kopí mezi své rodiče, aby je roztrhl. Tímto vznikla dvě božstva Djaus Pitar a Prtíví Matar, nebe a země, mužský a ženský princip. Bůh Indra pak označuje vše mezi nimi, je atmosférickým božstvem.²⁸ Pro pochopení sociálního systému v Indii je důležitý mýtus o Purušovi. Puruša vznikl obětí, byl rozčtvrcen na jednotliviny. Jednu čtvrtinu tvoří projevený vesmír, zbytek je skrytý v transcendentnu. Další čtvrtinu tvoří kosmická síla virádž, ženský princip, energie, ze které se zrodil první muž. Z Purušových úst vznikla první kasta – bráhmani, nositelé moudrosti, kněží. Z Purušových paží vznikla kasta druhá, válečníci – kšatrijové. Třetí kasta, vaišjové, obchodníci a řemeslníci, vznikli ze stehna Puruшы. Z Purušových chodidel pak vznikla kasta nejnižší – šúdrové, poddaní, otroci a služebníci.²⁹ Pod nimi se nachází ještě „nedotknutelní“, kteří jsou vytrženi ze sociálního systému. Mezi další mýty patří mýtus o božstvu

²⁶ KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*, s. 45 – 50.

²⁷ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 34 – 35.

²⁸ Tamtéž, s. 35.

²⁹ KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*, s. 51 – 55.

Pradžápati, které má na starost vše a které není zrozeno. Mýtus „Tapas“ (žár), má dvojí možnost výkladu. 1. – na počátku bylo teplo, světlo, 2. – žár, který pociťuje jogín, žářem může konat askezi, spaluje minulé činy. Tapas se objevuje i v dalším mýtu o jsoucnu a nejsoucnu, v mýtu Sat a Asat. Mezi nimi probíhá proces žáru (Tapas) a díky tomuto vnitřnímu žáru vznikají všechny věci. Vnitřní tvořivá síla, která uvede Sat a Asat do pohybu, se nazývá „káma“ (tělo, touha po tvoření). Není však ničím pozitivním.³⁰ Veškeré mýty mají něco společného: pravidelnost, harmonii, řád, vše se děje podle zákona Rta. →Dharma, neboli učení, pravda, řád světa, je zde nejdůležitějším pojmem. Ve védských textech je označován jako Rta. Člověk má možnost poznat věčný kosmický řád – sanátanadharmu. Ten se projevuje jako „věčný zákon“, jakási neosobní síla, která dává světu řád a díky níž nežijeme v chaosu. Dalším projevem je „věčný běh“, jenž charakterizuje neustálou proměnu, skutečnost nemá počátek ani konec, probíhá v cyklech. A konečně třetí projev – „věčná pravda“, tedy absolutní skutečnost sama o sobě, která je nezávislá na našem světě a na čase, je věčná (čas existuje pouze jako jakési jevové jsoucno, nikoliv absolutní).³¹ Ti, kteří zákon poznají, napomáhají pomocí rituálu udržet harmonii světa i společnosti.³² Ve védách vystupují i lidé, ršijové, kteří šířili učení a muniové, mlčící mudrci, kteří vytvořili předobraz pro šramany.³³ Ti byli pokračovatelé asketického způsobu života a vychází od nich jógistická cvičení, džinismus či buddhismus.³⁴

2.1.3 Hinduistická kosmologie

V hinduismu je také velký význam přikládán astronomii. Svět je božím výtvorem, vše, co bylo stvořeno a má nějaký počátek, musí také zaniknout, mít svůj konec. Veškerý vývoj směřuje ke konci, k zániku. Vše spěje od lepšího k horšímu. Mytologie popisuje počátek tohoto stavu jako nehybného ducha

³⁰ *Lexikon východní moudrosti*, s. 219.

³¹ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 28.

³² Tamtéž, s. 148.

³³ šraman = asketa, mnich, jiné označení pro buddhistické mnichy, jehož se původně užívalo pro ty, kdo vedli kajčnický způsob života (*Lexikon východní moudrosti*, s. 438.)

³⁴ KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*, s. 46 – 49.

(*Brahma*), který spí. V tomto čase neexistuje vůbec nic, kromě něj samého. Avšak v okamžiku, kdy se Brahma probudí, stvoří prostřednictvím své meditace světy, které jsou obývány lidmi, zvířaty, bohy a démony. Tyto světy však existují pouze do okamžiku, než Brahma znovu usne. A vše pak opět vzniká s jeho novým probuzením.³⁵

Za období existování jednoho světa se vystřídá čtrnáct „praotců lidstva“, manuů. Celé období je nazýváno jako kalpa a tato kalpa se dělí na tisíc velevěků (*mahájuga*). Každá mahájuga má pak čtyři etapy, věky (*juga*). První je zlatý věk (*krtajuga*), který je nejlepším ze všech čtyř věků a podle legendy „stojí na všech čtyřech nohách“. V tomto věku jsou všichni lidé ctnostní a spravedliví a dodržují řád. Následuje *dváparajuga*, o čtvrtinu kratší období, ve které začíná spravedlnost pozvolna upadat a svět „stojí na třech nohách“. Třetí období, *trétajuga*, pak znamená ještě větší úpadek morálky, řád světa „stojí pouze na dvou nohách“. Nejhorší období však přichází s nástupem věku čtvrtého, *kalijuga*, kdy svět balancuje pouze na jediné noze. V tomto světě, v němž nyní žijeme i my, převládá zlo a bezpráví a vše spěje k neodvratné katastrofě a zániku všeho živého. Podle výpočtů staroindických mudrců by měla *kalijuga* trvat 432 tisíc let.³⁶

Existence je však čím dál tím tíživější. Duše všech živých tvorů – átman, je odsouzena k neustálému přerazování v cyklu reinkarnací. Nasnadě je otázka, zda je možné duši z tohoto koloběhu vysvobodit a ochránit ji před dalšími strastmi, jež s sebou každá další existence přináší. Většina hinduistů se přiklání k názoru, že vysvobození duše (*mókša*) je možné. Odlišují se pouze v metodách, kterými lze vysvobození dosáhnout.³⁷

2.1.4 Védský panteon

Indra je králem panteonu 33 bohů, kteří se nejčastěji dělí do tří skupin: nebeské, vzdušné a zemské božstvo. Nejvyšším nebeským a původně hlavním

³⁵ KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*, s. 135 – 136.

³⁶ Tamtéž, s. 135 – 136.

³⁷ Átman – podle hinduist. chápání skutečné, nesmrtelné já člověka, které je v západním světě označované jako duše (*Lexikon východní moudrosti, Buddhismus, Hinduismus, Taoismus, Zen*, Olomouc: Votobia, 1996. s. 27. ISBN 80-7198-168-0.)

bohem byl Varuna (oceán slunce, všeobsahující nebe). Toto božstvo stvořilo svět, vládne nad vesmírem, nebem i zemí. Indra je božstvem vzdušného prostoru, původně byl božstvem světla a tepla (božstvo blesku). Ztělesňuje moc a sílu a je vůdcem v boji proti démonům. Mýtus popisuje jeho boj s démonem Vrtrou (had), který vyjadřuje stagnaci, je jakýsi zadržovatel. Vrtra podle legendy uvěznil nebeské krávy, a proto ho Indra probodl kopím.³⁸

Podle jiného mýtu byl Vrtra spojen s mračny, která zadržovala vodu. Indra však pomocí blesku mraky prolomil a voda mohla opět stékat na zem. Bůh ohně se nazývá Agni. Je charakterizován jako zářící mladík, zlatý oheň, je všudypřítomný: na obloze je sluncem, v povětří bleskem a na zemi ohněm. Spaluje oběti, je tedy spojován s výrazem Tapas (žár). Tvoří také prostředníka mezi bohy a lidmi.³⁹

Mezi další významná božstva se řadí například Brhaspati – pán modlitby, Tvaštr – božský řemeslník, stvořitel světa (demiúrgos), Rudra – bůh větrů a bouří, má negativní vlastnosti a někdy bývá spojován s bohem Šivou, Váju – bůh větru, dech bohů, Ušas – Jitřenka, sluneční bohyně, milenka boha Váju, Súrja – zářící božstvo, bratr sluneční bohyně.⁴⁰

Bohové Brahma, Višnu a Šiva tvoří „velkou trojku“ (trimúrta). Bůh Brahma, označován jako stvořitel, je božstvo s nejasným původem. Při jeho popisu se často projevují určité vlivy božstev z véd (demiúrgové).⁴¹ Je uctíván bráhmany jako nejvyšší božstvo. Sídlí v nebeských oblastech a žádný z bohů k němu nemá přístup. Má podobu krásného mladíka, a před tím, než se objeví, předchází ho světlo a žár. Přestože je vzorem pro ctnostný a meditační život, v puránách⁴² je Brahma chápán jako „podřadný“ – neustále medituje a je potřeba ho probouzet k životu. Symbolizuje ho labuť či husa, na které jezdí. Husa je symbolem pro

³⁸ KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*, s. 47., dále také CROSS, S. *Hinduismus*, s. 11.

³⁹ KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*, s. 47.

⁴⁰ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 37.

⁴¹ Tamtéž, s. 68.

⁴² Purána = starý; starobylý příběh, text, v němž jsou shrnuty staré tradice týkající se určitého božstva a chvála se jeho ctnosti a moc (CROSS, S. *Hinduismus*, s. 172.)

ostražitost a vědění. Ženským protějškem Brahmy je bohyně Sarasvatí, která je symbolem pro vzdělanost, básnictví a hudbu a jejím atributem je páv.⁴³

Bůh Šiva je často spojován se jmény Rudra nebo Hara. Na jedné straně je popisován jako ničitel, na druhé straně jako vykupitel. Je zobrazován s dlouhými vlasy a trojzubcem, v doprovodu bohyně Párvatí, která je jeho ženským protějškem, a také synem Ganéšou, který má sloní hlavu. Toto božstvo je velmi populární, protože odklízí překážky z cesty lidí a přináší štěstí. Atributem Šivy je bílý býk a typické je také vyobrazení vysokých hor (Himaláje), kam s oblibou odchází medítovat. Hraje také roli v mýtu o stloukání kosmického oceánu. Z tohoto stloukání vzešel nejenom nápoj nesmrtelnosti, ale i jed, který Šiva vypil, sotva vytanul. Protože již byl nesmrtelný, jed ho nezabil, ale zmodral mu krk. Díky stloukání se zrodila také bohyně Šrí, byla velmi krásná a tím okouzila demony. Odvedla jejich pozornost, a proto mohli bohové ukrást nápoj nesmrtelnosti.⁴⁴

Postava Boha Višnu bude charakterizována ve třetí kapitole.

2.1.5 Brahmanismus

Kolem roku 1000 př. n. l. dochází ke kodifikaci Rgvédy. Velký důraz je kladen na ústní tradici, jejíž nositelé jsou bráhmani. Jsou symbolem vědění a díky nim se do centra dostává rituál. Název pro kněží je odvozen od pojmu brahma = kosmická síla, která udržuje svět v chodu, je přítomna v obětních verších a formulích a je zdrojem inspirace autorů véd. Oficiálně uznaných je dvanáct kněžských knih, bráhmanů, které vznikaly v období let 800 – 600 př. n. l. Nejznámější je Šatapathabráhmana, kombinace rituálu a mýtů. Rozvíjí se však také praktické obory, lékařství, astronomie apod. Praktický systém věnující se lékařství, který je dodnes rozvíjen, je znám pod názvem ájurvéda (vědění o životě).⁴⁵

⁴³ CROSS, S. *Hinduismus*, s. 48 – 61.

⁴⁴ Tamtéž, s. 48 – 61, dále WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 73 – 74.

⁴⁵ *Lexikon východní moudrosti*, s. 425.

S rozdělením obyvatel do kast souvisí také pojem „dvojzrození“. Tento pojem je spojen se třemi vyššími kastami. Každý člen kasty se „dvakrát zrodí“. První zrození je tělesné, jsou synové svých otců. Druhé zrození je mezi 8. – 11. rokem a toto zrození je zrozením duchovním. Každý chlapec je předveden ke svému učiteli (guru) a dostává posvátnou šňůru, kterou nosí přes levé rameno na nahém těle. Šňůra je spletena ze tří provázků, které symbolizují tři nejvyšší božstva. Roku 1947 Indie zrušila kastovní systém. Ten však ve společnosti určitým způsobem zůstává (volba partnera, seberealizace – volba práce, apod.).⁴⁶

Ke konci brahmanismu prochází společnost duchovní krizí, rituál mizí, zůstává jen jeho forma, nikoliv obsah, vytváří se jazyková bariéra. Dochází také ke zpřesnění názorů na určité sféry bytí a zpřesňují se i pojmy brahman a átman. Brahman je nyní chápán jako nejvyšší skutečnost, jako kosmický princip božského charakteru. Pojem átman je chápán jako princip života a duchovní jádro bytostí. Existence se prolíná do tří velkých rovin: nižšího světa, obývaného duchy a démony, pozemského světa, který obývají lidé a zvířata a do světa vyššího, který náleží bohům. Všechny tyto roviny jsou propojeny kosmickou osou Skambha (= kopí). Toto zobrazení vychází z mýtických kořenů (kopí boha Indry).⁴⁷

Hinduismus se pokusil o syntézu vědy, názorů. Kladl důraz na sociální uspořádání, kastovní systém a tradici. Byl jakousi „reakcí brahmanismu na neortodoxní směry“.⁴⁸

Vedle sociálního rozdělení na kasty existuje i prvek, který se nazývá ášrama dharma. Jsou to čtyři etapy, kterými člověk prochází za svůj život. 1. brahmačarja = student, zahrnuje 8. – 10. rok života, chlapci jsou odvedeni ke guruovi a zde studují. V tomto období probíhá také obřad upanajana, tedy obřad předání brahmanské šňůry. 2. grhastha (hospodář), které nastává od patnácti let, chlapci odcházejí od duchovního učitele, mají se oženit a založit rodinu. Nejlepší je zplodit syna, protože v něm pokračuje tradice rodu. 3. = vánaprastha, nastává od padesátého roku a znamená vyvázání povinností. Muž by se měl věnovat duchovnímu životu. 4. = sannjása (ten, který všechno odhodil). Pro tuto etapu je

⁴⁶ KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*, s. 168 – 169.

⁴⁷ Tamtéž, s. 64 – 67.

⁴⁸ Neortodoxními směry je zde myšlen buddhismus a džinismus.

charakteristický asketický způsob života, muži odcházejí do města Váránásí, které je zasvěcené božstvu Šiva a očištěním se připravují na smrt. S druhým obdobím souvisejí také tři cíle života – Trivarja. Je třeba správně jednat s lidmi, pečovat o rodinu a hospodářství, je třeba udržovat řád – dharma. Důležité je však také rozmnožení majetku, tedy prospěch – artha. Dalším cílem je založení rodiny, plození dětí, stavba domu – tedy seberealizace = káma (podnět k tvorbě). Následně přistupuje 4. cíl – mókša, který znamená osvobození.⁴⁹

Pokud toto shrneme, můžeme říci, že ideálem života je být bohatý, muž, Ind a dostat se z kruhu znovuzrozdání.

2.1.6 Hinduistická literatura

I přes mnohé rozdíly jsou příslušníci hinduismu spojováni jakousi tradicí. Pokud na tuto tradici pohlédneme z literární stránky, je možno ji rozdělit do dvou částí. První část se nazývá *šruti*, což znamená to, „co bylo slyšeno“ lidmi. Lidé to však sami nevymysleli, nýbrž převzali od světců, inspirovaných samotnými bohy. Zahrnují rozsáhlý soubor véd, tedy nejstarších indoevropských literárních památek, které datujeme ještě před vznik samotného hinduismu a z pohledu pravověrných hinduistů je jim přisuzována věčná a neomylná autoritativní platnost a samozřejmě také božský původ. Druhá část bývá označována jako *smṛti*, tedy to, „co je třeba uchovat v paměti“. Je to jakýsi obsáhlý souhrn různých návodů, ponaučení, příkazů, které napomáhají hinduistovi v tom, aby správně žil a následně naplnil smysl a cíl svého života. Pro tyto texty bývají také častá označení *sútra* či *śástra*. Díla byla často obohacována o mýty a legendy, mající výrazně didaktický charakter. Znamenaly jistou útěchu chudým lidem a předkládaly jim hrdiny hodné následování. Do této oblasti patří např. významné eposy Mahábhárata a Rámájana a také purány, rozsáhlé hinduistické encyklopedie.⁵⁰

⁴⁹ ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*, s. 33 – 34, s. 37 – 38.

⁵⁰ Tamtéž, s. 9 – 10.

Purány jsou mytologické příběhy, ve kterých se nachází propracovaná theogonie, kosmogonie, poutní místa, ikonografie, životy světců a mnohé další. Mají monoteistickou tendenci a tvoří závěr klasického hinduismu. V jednotlivých puránách je přítomné soupeření, vždy je jedno božstvo vyzdviženo nad ostatní. Velmi důležité jsou dvě sbírky textů áranjaky a již dříve zmíněné upanišady. První z nich jsou známé pod názvem Lesní knihy. Vznikaly v prostředí lesních poustev, lesních škol, kde se sdružovali kněží se svými žáky. Kladli důraz na filosofii, duchovní nauky, rozjímání.⁵¹ Upanišady, takzvaná „dvorská literatura“, vznikaly ve městech a v okolí chrámů. Byly ovlivněny nejenom védskou tradicí, ale i některými mimoindickými prvky. Dochází zde k opouštění mýtů a symbolů a k novým formulacím pojmů. Velmi důležité jsou zde meditační a mystické vize. V pozdějším období jsou chápány jako božská tradice, jako ukončení véd (védánta). Je jich velké množství, 13 z nich je však nejvýznamnějších (a zároveň také nejstarších).⁵² Hlavním smyslem je položení pojmu brahman na roveň pojmu átman. Tedy skrytá podstata veškeré skutečnosti = nejnvtitnější podstata lidské osobnosti. Dochází zde také ke spojení dvou myšlenek – co je podstatou vesmíru a toho, co je jádrem lidské existence. Brahman byl dříve chápán jako jednorázový impuls ke vzniku skutečnosti, nyní je jejím zachovatelem a udržovatelem. Brahman = átman je tedy základ veškeré lidské skutečnosti. Toto však musí být poznáno přímým zřením, zažitím, nelze se to nějak naučit, je třeba to zažít pomocí meditace. Člověk, který koná meditaci, se vnoří do vlastního nitra a pochopí svou vlastní podstatu. Zjistí, že existuje jednota mezi bytostí a božským zdrojem. Toto je nejhlubší podstata každého individua. Pokud člověk toto jádro pochopí, ukončí se koloběh životů (již se nemusím navracet, došel jsem k cíli své cesty).⁵³

O znovuzrození se drobné zmínky nacházejí již ve védách. Upanišady tuto problematiku rozšiřují. Po tělesné smrti člověka dochází k opuštění vnitřního já, átman, je zde přítomná určitá životní síla – prána. Vědomá osobnost člověka je provázena kvalitou jeho vědomí – vidja a je zavinuta předchozí zkušeností a činy – káma (vědomé jednání, fyzické tělo). Na tom všem je závislá povaha dalšího

⁵¹ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 51.

⁵² KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*, s. 50, 73.

⁵³ Tamtéž, s. 65 – 66.

života člověka.⁵⁴ Existuje několik způsobů pro vysvobození z koloběhu životů. Prvním je karma márga, chápána jako určitá cesta. Důraz je kladen na správné konání rituálu a na správné konání veškerých činů člověka. Druhým způsobem je cesta poznání (džňána márga), vycházející z upanišad, která klade důraz na individuum a snahu o poznání nejvyšší pravdy. Cesta oddané služby, bhakti márga, se pak snaží o rozvíjení lásky k božstvu a obětování. Všechny tyto cesty se mohou kombinovat, fungují paralelně. Pokud se člověku podaří tohoto dosáhnout, ukončí se řetězec sansáry, člověk je osvobozen zaživa, nemá žádné tužby a na ničem nelpí. Stane se z něj Džívan Mukta. Nakonec odhodí své fyzické tělo a umírá. Důležitou roli v upanišadách hraje karmanový zákon, tedy učení o odplatě za všechny činy. Při smrti dochází k souhrnu veškerého lidského jednání. Pokud je tento souhrn kladný, budoucí život člověka bude také dobrý. Toto platí i naopak. Upanišady doporučují takzvané „tři spásné ctnosti“ – punja. Jedná se o sebeovládání (dama), štedrost (dána) a soucit (dajá).⁵⁵

⁵⁴ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 57.

⁵⁵ ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*, s. 20 – 23.

3 Bůh Višnu

Bůh Višnu vystupuje ve védách jako jeden ze slunečních bohů, má vliv na život člověka. Višnu je nejčastěji zobrazován v pozici ve stoje. Tento postoj připomíná sloup a odkazuje na Višnuovu roli jako udržovatele světů. V tom lze také spatřit starou myšlenku o vesmírném sloupu či duchovní ose, která probíhá vertikálně různými úrovněmi bytí a podpírá vesmír. V upanišadách je charakterizován jako původce vesmíru, jako ten, který sídlí v lidských srdcích.⁵⁶ Nárájana (plovoucí na vodách), výraz vody představuje neprojevený vesmír a Anantašájin (ten, který spočívá na Anantovi = božský had). Tyto dva názvy ukazují na období, kdy je noc, na období před stvořením. Ananta představuje věčný čas, věčné TEĎ. Svět ještě není stvořen, nevzniká z ničeho. Je jakousi věčnou potencií. Stvoření je vyobrazeno jako představa Boha Višnu, který leží na hadovi a z pupku mu vypučí lotos, na kterém sedí bůh Brahma. Ve svých čtyřech rukou, které představují jeho univerzální svrchovanost, Višnu obvykle drží ulitu, disk, lotos a palcát. Ulita či lastura vyjadřuje Višnuovu roli jako původce existence. Pochází z vody, která tvoří potenciál pro tvoření světa a tryská z ní pět živlů. Disk znázorňuje kosmickou mysl, jejíž myšlenky jsou rychlejší než vítr a slouží zároveň i jako zbraň, pomocí které Višnu seká hlavy démonům. „Obrovská síla mysli může zničit veškeré formy nevědomosti, proto je disk obávanou zbraní, která usekává hlavy všem démonům.“⁵⁷ Palcát představuje základní sílu – sílu času, z níž jsou odvozeny všechny ostatní síly. Lotos pak představuje čistotu a pravdu. Kořeny lotosu tkví v bahně, ale jeho květ pluje na hladině a otvírá se slunečním paprskům. Stejně tak i svět, který se z neprojevené hlubiny otvírá světlu stvoření. Zvířecím atributem je Garuda, gigantický orel, na kterém se Višnu pohybuje. Ženským protějškem je bohyně krásy a bohatství, Lakšmí.⁵⁸

⁵⁶ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 69.

⁵⁷ CROSS, S. *Hinduismus*, s. 56.

⁵⁸ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 76.

3.1 Vtělení boha Višnu

Bůh Višnu je svými stoupenci chápán jako ochránce světa. Podle mytologických textů má zasahovat vždy, když je nějak ohrožena nadvláda bohů, zejména dočasným vítězstvím démonů asurů. V tom okamžiku přichází na svět v různých převtěleních (avatárech), aby ukázal lidem cestu k vykoupení a zničil zlo a obnovil řád, který byl narušen. (viz Příloha I)

Poprvé se teorie o avatáru objevují v Bhagavadgítě (4. kniha, 7. – 8. verš).⁵⁹ V puránách je vypracována mytologie, jež popisuje hlavních deset Višnuových avatár (inkarnací).

1.) Avatár MATSJA (= ryba)

- na počátku každého světa stojí první člověk – Manu. Višnu sestupuje na svět a předpovídá potopu. Manu od něj dostává radu, aby postavil obrovskou loď a zachránil sebe, své manželky a zástupce všech živočišných druhů. Po této potopě se Manu stává praotcem lidstva.

2.) Avatár KÚRMA (= želva)

- Višnu je vtělením želvy, která stála jako podklad pro božskou horu Méru, procházející všemi světy. Bohům se zachtělo získat nápoj nesmrtelnosti, to však bylo možné jen tehdy, „stloukl-li se jako máslo kosmický oceán“. Dohodli se tedy s démony, že jim pomohou. Ti vzali horu Méru, pomocí které se snažili stlouci nápoj nesmrtelnosti. Prvky z tohoto mýtu se objevují již v Rgvédě.

3.) Avatár VARÁHA (= kanec)

- Višnu se vtělil, aby na svých klech vynesl zemi z hloubi kosmického oceánu, kam byla svržena démonem Hiranjākšou.

4.) Avatár NARASINHA (= lví muž)

- Višnu přichází, aby zabil démona Hiranjākášipa, který se zmocnil vlády nad světem a stal se tyranem utlačujícím svůj lid. Démon byl původně asketou

⁵⁹ „Když ctnost upadá, když spravedlnost v prach je šlapána, tu vždy se rodím, abych obnovil Svůj řád. Rodím se v každém věku, abych chránil dobré, ničil zlé a dával průchod spravedlnosti.“ (JANÍČEK, R. *Bhagavadgíta neboli zpěv vznešeného*. Liberec: Santal, 1998. s. 56. ISBN 80-901531-8-6.)

a získal výhodu, že nemohl být zabit ani člověkem ani zvířetem. Proto tedy kombinace lvího muže – ani lidská ani zvířecí podoba.

5.) Avatár VÁMANA (= trpaslík)

-Višnu se vtělí do trpaslíka, který je synem Kášjapy, což je prorok, vystupující ve védách a který je vnukem Brahmy. Višnu přichází k démonovi Bali, jenž byl tak velkým asketou, až se stal vládcem tří oblastí vesmíru. Tím byli bohové zbaveni moci i důstojnosti. Višnu požádal démona o tolik půdy, kolik překročí svými třemi kroky. Náhle však změnil svou podobu a z malého trpaslíka se stal obr, který svými třemi kroky pokryl celý vesmír. Tak byl démon Bali poražen.

6.) Avatár PARAŠURÁMA (= Ráma se sekyrou)

- Ráma je popisován jako velký hrdina, jenž vykonal mnoho hrdinských činů, především vyvraždil kšatrijské válečníky, kteří byli protivníky bráhmanů.

7.) Avatár RÁMA

- Ráma zde vystupuje jako hlavní představitel eposu Rámajána. Je princem starobylého státu Ajódhjá a symbolizuje ctnost a kultivovanost. V puránách se jako důvod pro převtělení uvádí nutnost zabít krále démonů Rávanu.

8.) Avatár KRŠNA

- Kršna je krásným mladíkem s temně modrou pletí, hrajícím na flétnu. Symbolizuje lásku a oddanost člověka božstvu (= BHAKTI). Je okouzlejícím tanečníkem a pastýřem posvátných krav. Kršna je zdrojem učení Bhagavadgíty, kde sám sebe popisuje jako univerzálního spasitele.

9.) Avatár BUDDHA

- v pozdních mytologiích se objevuje postava Buddhy jako snaha o pokus zahrnout neortodoxní prvky do náboženství. Jeho poslání lze spatřit v tom, že přišel na svět proto, aby uvedl všechny nepřátele bráhmanů na scesti.

10.) Avatár KALKI

- na konci kalijugy přijede desátý avatár v podobě Kalkiho jako zářící komety. Tasí meč, kterým vyvraždí všechny protivníky a nastolí novou, krásnou éru lidstva.

Višnuovi vyznavači se časem rozdělili na značný počet sekt. Největší z nich je pravděpodobně sekta Bhágavata, doložená už v 1. století př. n. l., která pokládá Kršnu za pravého Boha, nikoli za pouhé jeho vtělení. O několik set let mladší sekta Pañčarátra uctívá Višnu pod jménem Nárájana. Podle jejího učení vysílá Bůh Višnu – Nárájana do světa kromě inkarnací (avatára) také svoje zvláštní emanace (vjúha). Inkarnaci pokládá tato sekta za nižší, částečnou manifestaci Boha na zemi, kdežto emanaci vykládá jako jeho plnou přítomnost: Bůh skrze ni pobývá na zemi se svou celou podstatou. Učení této sekty však nikdy nezastínilo oblíbenou nauku o inkarnacích.⁶⁰

3.1.1 Legenda o Kršnovi

Kršna, osmé vtělení Višnuovo, je významným prvkem, který napomáhá pochopení charakteru božství v neohinduismu.

Legenda o Kršnovi:

Před dávnými věky se kdesi rozléhala země, zvaná Bradžsko. Lidé zde žili v blahobytu, obklopeni nádhernou přírodou. Avšak nemohli být zcela šťastní, neboť panovník hlavního města Mathury, král Kansa, byl velmi krutý a nemilosrdný. Kansův strýc měl krásnou dceru Dévakí a když nadešla doba její dospělosti, rozhodl se ji provdat. Aby si krále nepohněval, rozhodl se, že ho poprosí o radu. Kansa jako ženicha navrhl mladíka Vasudéva, který byl velmi oblíbený a šlechetný. Sňatku se dostalo požehnání a v Mathuře se konala nádherná svatební slavnost. Král novomanžele štědře obdaroval avšak najednou se zahřmělo a shůry se ozvalo: „Kanso, Kanso! Osmé dítě Vasudévovo a Dévakino bude syn a ten se stane tvou zkázkou; zabije tě, protože jsi ukrutný a zlý, a tak učiní přítrž tvé nespravedlivé vládě!“⁶¹

Kansa se strašně polekal a rozhodl se, že Dévakí zabije. Vasudév, vědom si toho, že proti zlu je třeba bojovat dobrem a nikoliv zlem, zasáhl a podařilo se mu Kansu uklidnit. Musel mu však slíbit, že mu odevzdá každého syna, kterého jeho

⁶⁰ WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*, s. 70 – 72.

⁶¹ MILTNER, V. *Kršna a Osm pečeti*. Praha: DharmaGaia, 1994. s. 188. ISBN 80-85905-03-5.

manželka porodí a král se tak nedostane do nebezpečí. Avšak věštbu nebes nelze nikterak odvrátit...

Když se Dévakí narodil první syn, odnesl ho Vasudéva podle úmluvy králi. Ten se mu však vysmál, myslíc si, že mu může ublížit pouze syn osmý, jak pravila věštba. Královský žrec Nárada ho však varoval, aby byl opatrný. V Bradžsku se v lidské podobě zrodili bohové ku pomoci Vasudévovi i jeho osmému synu Kršnovi. Král tedy rozkázal zabít všechny členy rodu Vasudévova, Jaduovce. Několika z nich se však podařilo uprchnout a našli útočiště ve vsi Gókulu u přítele Vasudéva – Nanda. Mezi nimi byla i žena jménem Róhiní. Zásluhou Boha Višnu byl zachráněn sedmý potomek, kterého Bůh přenesl z lůna Dévakí a vložil do lůna Róhiní, která chlapce porodila a dala mu jméno Balrám. Král Kansa, velmi se obávajíc narození osmému syna, nechal Dévakí i Vasudéva uvrhnout do žaláře. Nechal je strážiti mnoha bojovníky a také divokými zvířaty. Avšak o půlnoci ve středu osmému dne měsíce Jednonohého kozla se zrodil Kršna v celé své božské kráse. Pleť měl tmavou, obličej zářivý, byl oděn ve žlutém rouchu a kolem krku měl věnec z květů. V rukách držel symboly božské síly: ulitu, disk, kyj a květ lotosu. Náhle začala celá země rozkvétat. Všude bylo plno radosti, zpěvu, tance a vůní. Tančily i nebeské víly a bozi nade vším létali ve svých vozech. Vasudév i Dévakí ohromeni Kršnovým nádherným zjevem, počali se mu klanět. Přesto ale nezapomněli na krutého krále Kansu a jeho hněv. Kršna jim však pravil: „Nic se nebojte, neboť jsem přišel na svět, abych vás spasil a všechny zlé spravedlivě ztrestal. Leč ještě nenastal ten pravý čas a já se musím rychle dostat do Gókulu k pastýři Nandovi a jeho ženě Jašódě. Ty mne tam, Vasudéve, odnes.“⁶² Vasudév se obával, že nepřekoná překážky, které byly všude okolo. Znenadání však všechny nástrahy zmizely a Vasudév mohl Kršnu nepozorovaně odnést. Nandovi a jeho ženě se večer předtím narodila dceruška, Vasudév jim do kolíčky položil Kršnu a nazpět se vrátil s jejich dcerkou. Když strážci uslyšeli plačící dítě, ihned běželi uvědomit krále o narození jeho nepřítele. Rozhněvaný král se rozhodl dítě usmrtit a nic nedbal na Dévakiny nářky a prosby, ať dítě ušetří, když to není chlapec. Náhle však zasáhli bohové, dítě vynesli do nebes a děvčátko krále

⁶² MILTNER, V. *Kršna a Osm pečeti*, s. 191.

proklelo. Kansova zpučnost a zloba náhle zmizela a Vasudéva i Dévakí osvobodil. Odvedl je do paláce a štědře je obdaroval a pohostil.

Mezitím spatřil pastýř se svou ženou, že v kolíbce leží Kršna. Nechal povolat hvězdopravce a ti pronesli věštbu: „Pane, podle hvězd a podle našich knih se ten chlapec narodil v blahý rok, příznivý měsíc, šťastný den a dobrou hodinu. Je to vtělení božské a bude pobíjet všechny běsy a zloduchy, aby vysvobodil svět od jejich krutovlády. Bude zván pánem pastýřů, ochrání zemi bradžskou a všichni spravedliví budou pět jeho chválu.“⁶³ Zanedlouho však král Kansa vypátral Kršnův úkryt. Začal za ním posílat všemožné zloduchy, aby ho zahubili. Kršna však všechny útočníky přemohl a rostl jako z vody. Zdálo se, jakoby ho jednotlivé útoky ještě více posilovaly. Nanda byl však neustálými útoky krále znepokojen a obával se i o bezpečnost ostatních lidí. Jeho bratr Upananda tedy navrhl, aby se přestěhovali do Brindávanu, lesu bohyně Brindy, místa klidného a bezpečného. Tak i učinili. Založili zde novou obec a začali žít spokojeným životem.

Když bylo Kršnovi asi pět let, poprosil matku, zda by mohl s ostatními chlapci také pást telata a krávy. Jašóda však měla strach, aby se mu něco nestalo a nechtěla ho pustit. Tvrdohlavý Kršna si však stejně nakonec prosadil svou. Na pastvě však na Kršnu čekalo množství nástrah, které na něj král Kansa připravil. Jeden ze zloduchů se proměnil v tele a blížil se ke Kršnovi. Ten ho však bystře zpozoroval a hravě přemohl. Když se to král dozvěděl, velice se rozhněval a hned nachystal další léčku. Jeden ze zloduchů se proměnil ve volavku, která po Kršnovi klofla a sezobla ho. Kršna se však v jejím břicho rozpálil tak, že ho volavka musela vyplivnout. Kršna jí potom šlápl na krk a utrhnul jí hlavu. Tak Kršna překonával všechny nástrahy a král Kansa jen zuřil bezmocným hněvem.

Všechny pastýřky si Kršnu zamilovaly. Kdykoliv se krajem rozléhal líbezný hlas Kršnovy flétny, připadaly si jako očarované. Jedna z pastýřek ostatním dívkám navrhla vykoupat se za chladného počasí v řece Jamuně. Podle pověsti to prý očišťuje od všech hříchů a plní tajná přání. Všechna děvčata si v duchu myslela na Kršnu. Pro jistotu se také rozhodla, že budou koupel opakovat

⁶³ MILTNER, V. *Kršna a Osm pečetí*, s. 192.

několikrát. Jednou je Kršna pozoroval a schoval jim šaty. Když ho dívky se studem žádaly o vrácení, Kršna jim vyhověl. Od každé chtěl ale předem hubičku.

Bradžané každoročně konali obřad k uctění boha Indry. Kršna přihlížel velkolepým přípravám a zajímal se o důvod oslavy. Od svého otce se dozvěděl, že to tak konali všichni jejich předkové odnepaměti. „Ale, otče,“ namítal Kršna, „třeba to naši předkové dělali jen z nevědomosti a z neznalosti. Nevěděli, co je hlavní, nepochopili pravou cestu a pravý způsob. Je sice pravda, že se Indra kdysi velmi kál a trýznil, čímž dokázal svou duševní sílu, a bohové si ho zvolili za krále. Je sice pravda, že zabil několik zloduchů a běsů a že osvobodil uvězněné vody, aby tvorstvo nezhytnulo. Avšak potom se skryl jako šakal a už nikdy nic dobrého nevykonal. Proč bychom ho měli ještě uctívat? Stane se přece vždy jen to, co je psáno osudem, nikoli to, co by si přál Indra. Toliko podle rozhodnutí osudu se každému dostane jeho údělu, štěstí, bohatství, sourozenců, manželky, dětí a dobytka. Je-li Indra opravdu pánem mračen a dešťů, proč nechá zemi spalovat žhavým Sluncem po dlouhých osm měsíců? Že se potom dešťovou vláhou všichni osvěží, rostou trávy, byliny, keře i stromy a živí tvorové mají potravu, to přece vůbec není Indrovou zásluhou! Přemýšlej trochu, otče! My jsme pastýři, žijeme v přírodě, v lese, mezi kopci a pastvinami – to jsou pánové, na nichž závisíme, a tudíž jen je bychom měli uctívat a klanět se jim. Takže od nynějška bychom měli přinášet oběti nikoli Indrovi, nýbrž našemu kopci Góvarddhanu.“⁶⁴ Ostatní návrh Kršny po chvíli přemýšlení přijali. Kršna se pak proměnil v tělo mocného Góvarddhana a předstoupil před občany. Ti byli velmi nadšeni, protože bůh Indra se jim nikdy neukázal. Král bohů Indra se velmi rozzlobil, když se mu nedostalo obvyklé oběti. Rozhodl se tedy na občany Brindávanu seslat trest. Rozkázal svým mračným vojskům spustit na Brindávan obrovský liják, který měl všechno odplavit. Lidé se velmi polekali a běželi za Kršnou. Ten jim však řekl, že se nemusí ničeho obávat a poslal je ke kopci Góvarddhanu. Poté se silně soustředil, až kopec rozžhvil, utrl ho od země a umístil na kámen svého prstenu. Lidé se i se svými stády pod kopec schovali a tak byli uchráněni před lijákem, který trval

⁶⁴ MILTNER, V. *Kršna a Osm pečetí*, s. 199 – 200.

sedm dní a sedm nocí. Indra byl velmi rozzloben, ale nemohl nic dělat, v mracích už nezbyla ani kapička vody.

Všichni pastýři Kršnu obdivovali a uspořádali mu velkou slavnost. Druhý den se vydali na pastvu. V tu dobu vyšel ze světa bohů Indra, a protože si uvědomil, že proti Kršnovi nic nezmůže, rozhodl se mu omluvit a složit poklonu. Sestoupil ze svého slona a bosý se slzami v očích předstoupil před Kršnu. Poklekl k jeho nohám a pravil: „Pane celého Bradžska, slituj se nade mnou a odpusť mi, že jsem opovážlivě nevěřil ve tvou velikost. Pýcha mne ovládala a zpupnost mne zaslepila. Teprve včera jsem pochopil, že jsi přišel mezi lidi, abys spasil tento svět. Promiň mi, že jsem si to neuvědomil hned a že jsem se snažil uškodit tobě i obyvatelům země bradžské.“ Když Kršna uviděl, že je opravdu zarmoucený a svých činů lituje, pravil mu: „Povstaň, Indro, promíjím ti a odpouštím. Sám vidíš, že zpupnost a pýcha škodí jen svému původci. Už nikdy nebud' pyšný ani zpupný, neboť pýchou odchází rozum a zpupnost potlačuje moudrou rozvahu. Takovým hlupákem pak všichni opovrhují.“⁶⁵ Indra, vděčný Kršnovi za odpuštění, pokorně se vrátil zpět na nebesa.

Král Kansa však na Kršnu nezapomněl a neustále mu chystal všemožné léčky. Avšak stále bez úspěchu. Jednoho dne Kršnu navštívil jeho strýc Akrúr z Mathury. Poklonil se Kršnovi a vyprávěl mu, že krutost krále Kansy už překročila všechny meze. Tyranizuje svůj lid a má dokonce v úmyslu zabít Kršnova otce Vasudéva! Kršna už na nic nečekal a vypravil se s pastýři, Nandou, Balrámem a několika dalšími do Mathury. Utábořili se před branami města a Balrám s Kršnou se vydali ke královskému sídlu. Cestou je lidé provázeli obdivnými pohledy a velmi jejich příchod velebili s předtuchou, že králově zlovůli bude brzy učiněn konec. Kršnovi a Balrámovi se podařilo proniknout do paláce a dostali se do zbrojnice, kde byl uložen velký luk boha Šivy. Kršna ho uchopil, napjal a luk praskl jako stvol cukrové třtiny. Vtom se na ně vrhli královi strážci, na oba bratry však byli krátkí. Král se brzy dozvěděl o Kršnově příchodu a rozzuřen počal vydávat rozkazy, aby se všichni chopili zbraní a zabíjeli

⁶⁵ MILTNER, V. *Krišna a Osm pečetí*, s. 203.

a vraždili nezvané hosty. Kršna s Balrámem ozbrojence po chvíli hravě přemohli a vydali se nazpět do tábora.

Král Kansa z toho byl celý zděšen a na nic se nemohl soustředit. Ani ve spánku se mu nedostalo klidu. Pronásledoval ho strašný sen o své vlastní smrti. Byl strachem úplně ochromen. S rostoucí hrůzou však narůstala i jeho zloba. Poté povolal své rádce, aby upravili zápasště, protože se rozhodl vyzvat Kršnu na souboj. O lsti ve svém nitru nic neprozradil. Na zápas se dostavili lidé v hojném počtu, nechyběli ani bohové. Když bratři přišli k bráně zápasště, spatřili obrovského slona, kterého jeden z králových honáků píchal bodcem, aby ho ještě více rozzuřil. Král chtěl, aby slon bratry zabil ještě před zápasem. Kršna s Balrámem slona zabili, vyrvali mu kly a každý si jeden vzal. Poté nastal ukrutný boj. Královi zápasníci bojovali nečestně, ale nebylo jim to nic platné. Kršna s Balrámem, ohánějící se sloními kly, pobili bojovníky do jednoho. Poté Kršna vyběhl na královskou tribunu. Král na něj chtěl zaútočit, ale Kršna byl rychlejší a shodil ho. Tím pádem si král zpřerážel kosti a bezmocně zůstal ležet v písku. Kršna na něj z tribuny seskočil, až králi puklo břicho a vyhřezly mu vnitřnosti. A tak tyranský panovník vypustil svou duši.

V této legendě si lze povšimnout, že Bůh Višnu se zjevil v podobě Kršny, aby zajistil vítězství dharmy a porážku chaosu. Cena za vítězství je však velká, zahrnuje, tak jako při oběti, smrt a zničení jakožto předeheru obnovy. Kršna poukazuje na správné lidské jednání. Je zde vyzdvížena nesobecká oddanost Bohu a konání nesobeckých činů, které jsou v souladu s dharmou.

3.1.2 Bhakti, Bhagavadgíta

Pokud se jedná o lidové náboženství je nejrozšířenější a nejviditelnější projev hinduismu hnutí BHAKTI (= oddanost). Toto hnutí se liší od učení véd i upanišad. V bhakti je kladen důraz na citový život, člověk zde není pouhým intelektem. Má emoce, vůli, srdce a city, které řídí jeho myšlenky a činy a dodávají mu energii.

Tento směr nevyžaduje nějaké studium, je otevřený pro všechny. Bhakti se snaží využít emoce k duchovnímu růstu a rozvoji člověka. Opírá se o přesvědčení, že člověk chce milovat dobro a je k němu přitahován.⁶⁶

Jako samostatné se hnutí objevuje kolem 4. st. př. Kr., ve formě uctívání nejvyššího Boha Vásudéva Bhagaván, Hari či Nárájana. Postupně tato jména nahrazuje védský Bůh Višnu. S ním jsou neoddělitelně spjata dvě jména, Kršna a Ráma, tedy jeho inkarnace neboli avatáry. Pro většinu hinduistů je Bůh Višnu nejvyšším a zároveň jediným Bohem.⁶⁷ Pro jiné se tímto jediným bohem stává bůh Šiva, který je spojován s védským bohem Rudrou. Bůh Šiva je také pokládán za velkého jogína. Přesto je ale hnutí bhakti více spojováno s Bohem Višnuem. Někdy se lze setkat s použitím pojmů bhakti a višnuismu jako synonym, avšak je to poněkud nepřesné.⁶⁸

První velkou památkou bhaktického hnutí a zároveň nejznámějším textem hinduismu je Bhagavadgíta, neboli Zpěv vznešeného. Není samostatnou knihou, nýbrž součástí velkého eposu Mahábhárata. Mahábhárata líčí soupeření dvou velkých královských rodů, Pánduovců a Kuruovců. Pánduovci byli právoplatnými dědici trůnu království poblíž dnešního Dillí a jejich bratřenci Kuruovci je o trůn chtěli připravit. Tento epos bývá často přirovnáván k Illiadě, protože i o ní se tvrdí, že se její děj pravděpodobně v minulosti odehrál.⁶⁹ Odhadovaná doba děje v Mahábháratě je asi mezi lety 1400 a 900 př. Kr. Bhagavadgíta, někdy používána zkráceně jako Gíta, nebyla součástí eposu od začátku. Byla sem, stejně jako mnoho dalších příběhů, vložena zřejmě kolem roku 200 př. Kr.⁷⁰

Bhagavadgíta se odehrává ve formě rozhovoru mezi hlavním válečníkem rodu Pánduovců Ardžunou a jeho přítelem, který mu dělá vozataje, princem z Dvarky – Kršnou. Rozhovor probíhá za dramatických okolností v době vrcholení souboje. V okamžiku, než začnou padat první výstřely, stočí Kršna Ardžunův vůz, aby si mohli prohlédnout obě soupeřící strany. Ardžuna si bedlivě

⁶⁶ CROSS, S. *Hinduismus*, s. 107 – 108.

⁶⁷ Tamtéž, s. 108.

⁶⁸ Tamtéž, s. 110.

⁶⁹ Tamtéž, s. 110.

⁷⁰ Tamtéž, s. 110.

prohlíží své protivníky a náhle ho přepadne nejistota. Nepochybuje o tom, že by boj nezvládl, vždy byl výborným válečníkem. Jeho nejistota je morálního charakteru. Mezi svými soupeři vidí své blízké, se kterými vyrůstal, milované přátele a ctěné učitele. Tyto lidi má zabít? Není možné žádat ospravedlnění za takto strašný čin! Ardžunovo srdce je plné úzkosti a žalu. Raději by se sám nechal zabít, než aby byl původcem tak odporného zločinu. Kršna však Ardžunu přesvědčuje, aby zanechal lítosti a z boje neustupoval.⁷¹

Toto dílo v sobě ukrývá velké množství symbolických významů. Vůz je symbolem lidského těla. Obě armády pak představují rozdvojenost, typickou pro život na tomto světě. Ardžunovi příbuzní a učitelé, jež nechce zabít, představují prvky v našem životě, které jsou pro nás nějak významné, ale které musíme obětovat, pokud chceme dosáhnout nadosobního Já. Vozataj Kršna se bitvy nezúčastňuje, stojí mimo jako svědek. Je božskou realitou, která spočívá v srdci všeho, je átman. Ardžuna je symbolem pro individuální duši, džívu. Je statečný a aktivní, ale cítí se být v pasti. Cítí se být rozerván protikladnými silami dobra a zla, bolesti a potěšení.⁷²

Kršnovým úkolem v Bhagavadgítě je tedy ukázat Ardžunovi jeho povinnost a zároveň cestu k mókše. Bhagavadgíta v sobě spojuje myšlení bhaktického hnutí s pochopením upanišad, zahrnuje i sánkhjovou⁷³ a jógovou tradici. S pomocí učení jógy lze dosáhnout duchovního cíle života. Jejimi hlavními disciplínami jsou karmajóga, bhaktijóga a džňánajóga. Karmajóga, tedy cesta činů, nám říká, že k procesu znovuzrovnání nejsme vázáni činem samotným, nýbrž naší emoční účastí na něm. Nejme to my, kdo ve skutečnosti jedná. Jsou to tři guny prakrti, ze které jsou utvořena naše těla i mysl.⁷⁴

Guny se nacházejí ve všech jevech, jsou neustále v pohybu a nikdy v nás nepřestanou působit. Činům se nelze vyhnout. Důležité však je, abychom se

⁷¹ CROSS, S. *Hinduismus*, s. 110 – 112.

⁷² Tamtéž, s. 107 – 112.

⁷³ Sánkhja = „vypočítávání“, jedna ze šesti škol indické filozofie.

⁷⁴ CROSS, S. *Hinduismus*, s. 112 – 113. (více k tomuto tématu viz *Velké postavy východního myšlení. Slovník myslitelů*. Uspořádal McGREAL, Ian P. Praha: Prostor, 1998. s. 214 – 217.)

s nimi neztotožňovali a uvědomovali si vlastní neměnnou vnitřní realitu, která stojí stranou veškeré činnosti.⁷⁵

Vyvstává zde tedy otázka, jakým způsobem jednáme. Pokud je to na základě osobních motivů, dochází k tvorbě karmy. Proto je třeba, slovy Kršny, konat to, co nám přikazuje povinnost (dharma). Tedy i Ardžuna by měl jednat v souladu se svou povinností a nutností. Měl by konat svou dharmu a na bojišti být bojovníkem. Člověk by měl přijímat vše, co přijde a být vyrovnaný. Jeho vnitřní reality se totiž nedotýká nic z toho, co se v okolí děje. Toto je tedy pro karmajógu umění života.⁷⁶

Bhaktijóga, oddanost Pánu, je pro Bhagavadgítu nejpodstatnější. Kršna je zde samotným Bohem, nejvyšší realitou. Nachází se všude, celý vesmír je jeho tělem. Je nekonečně nádhernou bytostí, která je zdrojem všeho. Tak se Kršna odhaluje Ardžunovi ve druhé polovině zpěvu.⁷⁷ (viz Příloha II)

„Jen ke mně se utíkej.“ Toto je základní poselství bhakti.⁷⁸ Bhaktické hnutí dosáhlo velké intenzity mezi sedmým a devátým stoletím převážně v jižní Indii. Zasloužily se o to především dvě skupiny básníků, světců. Tedy dvanáct álvárů, kteří uctívali Boha Višnu a jeho vtělení, Kršnu a také šedesát tři nájanárů (vůdců), uctívajících Šivu. Jejich vliv je při uctívání patrný dodnes. Ani jedna ze skupin si pro sebe nenárokují jakoukoli zásluhu. Vydávají se na milost božstvům, která jsou předmětem jejich uctívání, jsou oddanými služebníky. Jsou si dobře vědomi toho, že spásy se jim nedostane jejich vlastním úsilím, ale milostí Pána.⁷⁹

Pro toto hnutí byl prvořadý zejména vztah s Bohem a nedělalo rozdíly mezi příslušníky vyšších či nižších kast, muži a ženami, bohatými a chudými – všichni se mohli vydat touto cestou. Díky tomuto postoji ke kastovnímu systému se k bhaktickému hnutí stavěli bráhmani zpočátku odmítavě.⁸⁰

Nájanárové a álvárové své myšlenky často vyjadřovali ve formě písní, které skládali nikoli obvyklým jazykem literatury a náboženství, totiž sanskrtem, ale

⁷⁵ CROSS, S. *Hinduismus*, s. 112 – 113.

⁷⁶ Tamtéž, s. 113.

⁷⁷ Tamtéž, s. 112 – 114.

⁷⁸ Tamtéž, s. 115.

⁷⁹ Tamtéž, s. 116.

⁸⁰ Tamtéž, s. 116.

místním mluveným jazykem, tedy tamilsky. Tento způsob projevu dokázal nejlépe proniknout k širokým lidovým vrstvám. Písně v sobě propojily náboženský aspekt s vášní lidského citu. Dodnes jsou velmi oblíbené a lidé si je s láskou zpívají.

Tradice álvárů a tradice bráhmanů, kteří posléze přijali bhakti, se propojila díky osobě bráhmanického vzdělance z Tamilnádu, Rámánudži, který žil v letech 1055–1137. Tento muž si kladl za cíl poukázat na ortodoxní charakter višnuistického bhakti a také upozornit na jeho nadřazenost při cestě ke spáse. Ačkoli mělo jeho učení velký dopad na pozdější školy, snaha o poskytnutí nezávislé teoretické základny pro bhaktické hnutí, se nezdařila. Důvodem je to, že hnutí není cestou teoretickou, nýbrž cestou praktickou.

Během posledního tisíciletí se bhaktické hnutí neustále rozvíjelo převážně ve višnuistických formách. Za zmínku stojí bhaktická sekta Šrí sampradája, jejíž název je odvozen od bohyně Šrí, Višnuovy manželky. Tato sekta je nejstarší bhaktickou sektou v jižní Indii a je spojena se jménem výše zmíněného Rámánudži.⁸¹

Další tradice se opírají především o postavy Rámy a Kršny. Významná je také forma bhaktického hnutí – nirgunabhakti, která uctívá brahma v jednoduchosti, bez jakýchkoliv přívlastků a často je symbolizována postavou gurma.⁸²

⁸¹ CROSS, S. *Hinduismus*, s. 119 – 120.

⁸² Tamtéž, s. 115 – 120. (toto téma také viz WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. Brno: Atlantis, 1996. s. 59 – 60 a WERNER, K., Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. *Náboženství jižní a východní Asie*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1995. ISBN: 80-210-1122-X.)

4 Šrí Čaitanja

4.1 Příchod reformátora

Na počátku šestnáctého století se v Indii objevují další dvě významné postavy. Jedná se o Vallabhu, jihoindického bráhmána a o Bengálce Čaitanju, charismatického učitele, který byl svými následovníky považován za inkarnaci samotného Kršny. Učení Šrí Čaitanji bylo provázeno obdobím vzestupu i úpadku, na jedné straně byl plně přijímán, na straně druhé striktně odmítán. Tento významný indický reformátor se narodil 18. února 1486 v bengálském městě Navadvíp (či Nadijá). Toto období se v Indii neslo ve znamení velkého duchovního a intelektuálního rozmachu, zároveň zde však probíhaly silné politické nepokoje. Od roku 1204 sem pronikaly muslimové a docházelo k četnému prolínání hinduistické a muslimské kultury. V letech 1415 – 1431 zde vládl bengálský panovník Džaláluddín Muhammad, který zavedl jako úřední jazyk bengálštinu a hlásil se k projevům jak muslimské, tak hinduistické kultury.⁸³

Na přelomu patnáctého a šestnáctého století probíhalo mezi státy indického kontinentu silné soupeření. Jednotliví vládcí se snažili o udržení větší stability uvnitř zemí a také o nábožensky tolerantní vnitřní politiku. Četných konfliktů mezi vládnoucími dynastiemi využíval bengálský Husajn Šáh, který bojoval téměř se všemi sousedními zeměmi. Vládl v rozmezí let 1493 – 1519 a dva z jeho ministrů se později stali nejvýznamnějšími žáky reformátora Šrí Čaitanji. Jednalo se o Sanátanu Gósvámího a jeho bratra Rúpu. Koncem patnáctého století se Čaitanjovo rodiště těšilo velké vzdělanosti. Příslušníci nejvyšší kasty, bráhmani, zde vyučovali gramatiku a logiku, jejíž výuka probíhala hned v několika nadijských školách. Co se náboženského hlediska týče, byla zde celá škála směrů. Višnuistický bhaktický směr patřil bezpochyby ke směrům tradičním, avšak jeho zástupci zde koncem patnáctého století většinovou převahu netvořili. Tento směr,

⁸³ FÁREK, M. *Haré Kršna v západním světě. Setkání dvou myšlenkových tradic. Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta Humanitních studií, 2004. s. 9 – 10. ISBN 80-7194-677-X.

jak již bylo řečeno výše, směřuje svůj zájem k jedinému Bohu. Je nazýván mnohými jmény, z nichž nejčastější jsou Višnu, Kršna či Ráma. Tento jediný Bůh je schopen získávat mnoho podob (avatar), ve kterých následně sestupuje na zem. Oddanost a láska k Bohu se projevuje formou oběti, recitací veršů a zpěvů, nasloucháním z písem a také modlitbou.⁸⁴

4.1.1 Život Šrí Čaitanji

O životě Šrí Čaitanji bylo napsáno velké množství biografí a při jejich srovnání lze nalézt několik nepřesností. O napsání srovnávací studie, která by objasnila sporné body, se podle M. Fárka však zatím nikdo nepokusil.

Šrí Čaitanja se narodil do brahmanské rodiny Džagannátha Mišry a jeho ženy Sačí. Chlapec dostal jméno Višvambhara. Protože ještě před jeho narozením manželům několik dětí zemřelo a jediný bratr zanedlouho odešel do světa jako putující mnich, dostalo se Višvambharovi nebývalé péče a lásky. Rodiče mu poskytli základy vzdělání a poté byl svěřen do rukou nejlepších učitelů. Je popisován jako výborný žák s velkým nadáním. Rychle si osvojil základy filozofie, gramatiky a logiky a v pouhých jedenácti letech již sám učil. Dostal přezdívku Nimáj pandit, tedy učenec. Začalo se k němu hlásit stále více žáků, ale měl také řadu oponentů. V diskusích však jejich kritiky dokázal výbornou argumentací hravě odrážet.⁸⁵

Nimájův život velmi silně ovlivnilo setkání s putujícím mnichem Íšvarou Purím. Setkali se na poutním místě Gajá, kam chodil Nimáj vykonávat tradiční oběť za svého zemřelého otce. Íšvara Nimáje zasvětil do zpěvu mantry Haré Kršna: „Haré Kršna Haré Kršna Kršna Kršna Haré Haré, Haré Ráma Haré Ráma Ráma Ráma Haré Haré.“⁸⁶

Toto duchovní cvičení, pronášené potichu nebo nahlas, je velmi častou formou duchovní praxe. Zpěv mantry přináší člověku silný prožitek lásky ke Kršnovi, což je ten nejpodstatnější cíl, o který by měl člověk usilovat. Od tohoto

⁸⁴ FÁREK, M. *Haré Kršna v západním světě. Setkání dvou myšlenkových tradic*, s. 9 – 11.

⁸⁵ Tamtéž, s. 12 – 13.

⁸⁶ Tamtéž, s. 13.

okamžiku se Nimáj intenzivně věnoval zpěvům a naslouchal písmu. Začal při tom pociťovat velmi silné a hluboké prožitky, které ho ovlivňovaly i v jeho běžném životě, a proto musel zavřít svou školu. Často se dostával do velmi silné extáze, kdy se začal chvět, plakal, nebo mrtvolně zbledl. Jeho projevy velmi silně zapůsobily na mnoho místních višnuistů a Nimáj se stal brzy jejich vůdcem. Mezi jeho společníky patřili například Advaita, Nitjánanda nebo Šrívása, kteří se s Višvambharou věnovali zpěvům. Zanedlouho začali pořádat dlouhé průvody (samkírtan), při kterých svůj zpěv obohatili hrou na hudební nástroje a také tancem. Během průvodu zvali kolemjdoucí na své bohoslužby. Toto se však setkalo s velkou nelibostí u bráhmanů, kteří byli velmi striktní při dodržování pravidel a povinností. Nebylo přece možné, aby se bohoslužeb účastnili všichni lidé bez rozdílu! Bráhmani byli natolik pobouřeni, že si nakonec šli stěžovat ke guvernérovi města. Byl jím muslim Čand Kází. Stížnostem vyhověl a snažil se učinit průvodům přítrž. Lidem pohrozil ztrátou majetku a násilnou konverzí k islámu. Višvambhara na to však zareagoval průvodem ještě početnějším než obvykle a rozhodl se s guvernérem promluvit. Protože na něj Višvambhara udělal velký dojem a silně na něj zapůsobil, rozhodl se guvernér zákaz průvodů odvolat.

Když bylo Višvambharovi dvacet čtyři let, rozhodl se stát putujícím mnichem, sannjásinem. Od tohoto záměru se nenechal odradit ani svou matkou ani svou manželkou. Své putování započal s novým jménem, Kršna Čaitanja, což doslovně znamená vědomí Kršny. Nejprve zamířil do města Džagannáth Purí, ve kterém se nacházel významný hinduistický chrám. Zde se mu podařilo obrátit na oddanost ke Kršnovi několik poutníků a dokonce také významného učence z královského dvora.

Jeho putování pokračovalo dále. Navštívil při něm mnoho významných poutních míst a ovlivnil životy tisíců lidí. Dokonce prý vyléčil i muže nemocného leprou.

Roku 1512 se vrátil do hlavního města Urísy, Purí, kde setrval asi dva roky. Zde mimo jiné poskytl požehnání místnímu vládci Pratáparudrovi. Poté směřoval své kroky na sever, do města Vrndávan. Sem však dorazil o něco později, protože

na cestě potkal dva bratry, původem bráhmany, kteří se posléze stali jeho následovníky a významnými postavami hnutí.

Čaitanjův jediný průvodce Balabhadra se prý při putování stal svědkem neobyčejné události. Nedaleko města Váránasí Čaitanja rozezpíval a roztancoval divoká zvířata včetně slonů a tygrů.⁸⁷

Žáci Šrí Čaitanji obdrželi základní poučení o reformátorově poselství a měli za úkol objevovat další místa spojená s činností Kršny a také psát višnuistickou literaturu. Toto poselství přijali samozřejmě také bratři Rúpa a Sanátana Gosvámí.

O dva roky později se Šrí Čaitanja vrátil zpět do Purí, kde strávil i zbytek svého života. Oddával se zde zpěvům a naslouchání z písem a následným hlubokým extázím. Pro své hnutí získával stále více stoupenců. Kromě výše jmenovaného Rúpy a Sanátany si reformátor naklonil i Raghunátha Dáse, Raghunátha Bhattu, Gópála Bhattu a Džívu Gósvámína (gósvámí je v čaitanjovské tradici překládáno jako pán smyslů, tedy ten, který ovládl sám sebe; obvykle titul bhaktických mnichů). Těchto šest postav se proslavilo jako šest gósváminů z Vrndávanu.

Osoba Šrí Čaitanji je mezi jeho stoupenci chápána jakožto božská. Již za svého života byl uznáván za avatára Kršny. Podle svých oddaných Čaitanja jako Bůh neumírá, nýbrž odchází, vrací se do svého věčného světa, ze kterého na nějaký čas působil viditelně i v tomto světě. O způsobu jeho odchodu a také v jeho přesném datování však panuje řada neshod.⁸⁸

4.1.2 Přínos Šrí Čaitanji a shrnutí jeho učení

Působení Šrí Čaitanji nepřineslo založení nového náboženství, ale určité oživení a ve filosofickém smyslu také rozvinutí starých višnuistických tradic. Reformátor navázal na existenci svrchované, transcendentní bytosti, která je původce všeho. Má množství podob, projevů a jmen, mezi nimi je časté Višnu. Všechny živé bytosti mají svůj původ v NĚm, avšak jsou Mu podřízeny. V tomto

⁸⁷ FÁREK, M. *Haré Kršna v západním světě. Setkání dvou myšlenkových tradic*, s. 15.

⁸⁸ Tamtéž, s. 12 – 17.

světě jsou ale živé bytosti často zmateny iluzí a zapomínají na svůj vztah s Višnuem. Skutečným naplněním života a nejvyšším cílem je bhakti, čistá láska, či oddanost Višnuovi.⁸⁹

Nejstarší odkaz na Višnuu lze nalézt ve védských sbírkách. Višnuismus ve formě uctívání a oddanosti k Višnuovi se projevuje také v upanišadách (zde se vyskytuje i termín bhakti). Višnu, totožný s Kršnou, je popisován i v eposu Mahábhárate. V části zvané Bhagavadgíta mluvčí Kršna vykládá bhakti a odevzdanost Višnuovi jako nejvyšší dokonalost. Významným stimulem pro rozvoj višnuistické bhakti byla vláda Guptovců, dosahující vrcholu ve 4.-5. stol. po Kr. Výrazná byla také postava Rámánudži (1017-1137). Tento muž byl silně inspirován odkazem álvárů a založil vlastní filosofickou školu, která je pod názvem Šrí Sampradája známa dodnes. Uctívání Kršny a Jeho božského protějšku Rádhy zdůraznil další z významných bhaktů, Nimbárka (12. stol.) V oblasti Bengálska působili tři výrazní bhaktičtí básníci, jejichž díla Čaitanja s oblibou četl. Byli to Džajadéva, Vidjapati a Čandídás. Tito básníci se zabývali převážně vztahem Rádhy a Kršny, božského páru. Tento vztah byl pro Čaitanju a jeho učení klíčový.⁹⁰

Postavu Kršny chápe Šrí Čaitanja jako Nejvyšší Osobnost Božství, jako prvotní a svrchovanou osobu. Je nejvyšší podobou Absolutna. Ten, kdo zná Kršnu, spočívá podle véd na nejvyšší úrovni poznání Absolutní Pravdy. Kršna je původcem všech bytostí a my jsme jen jeho nepatrnými nedílnými částmi. Všechny bytosti jsou omezené, zatímco Kršna je neomezený. Představuje krásu, slávu, moc, bohatství i odříkání, je tím, „kdo je přitažlivý pro všechny“. Kršna je neustále šťastný a je zdrojem veškeré radosti. Pokud jsme v Kršnově společnosti a sloužíme mu, jsme také šťastní.⁹¹

Čaitanjovo učení přineslo zcela nový způsob bohoslužeb v podobě masivního průvodu tancujících zpěváků doprovázených hudebními nástroji. Zcela nová byla i naprostá otevřenost višnuistického náboženství vůči všem lidem bez

⁸⁹ FÁREK, M. *Haré Kršna v západním světě. Setkání dvou myšlenkových tradic*, s. 17.

⁹⁰ Tamtéž, s. 17 – 19.

⁹¹ BHAKTIVÉDÁNTA SVÁMÍ PRABHUPÁDA, A. Č. *Zlatý avatár*. Praha: Bhaktivedanta Book Trust© 2001. s. 107 – 111. ISBN 91-7149-443-X.

rozdílu vyznání, kasty či pohlaví. Rúpa a Sanátana, dva významní teologové čaitaniovské tradice, sloužili před odchodem k Čaitanjovi muslimské vládě Bengálska (proto byli některými považováni za pokleslé a nečisté). Na muslimy jako jedlíky masa bylo pohlíženo jako na nízké a necivilizované. Čaitanja a jeho žáci však učili, že láska k Bohu je přístupná všem živým bytostem bez rozdílu (a to včetně zvířat, jak nám popisuje příběh o zpívajících zvířatech nedaleko města Váránasí).⁹²

Reformátor také v duchu Bhagavadgíty přijímal možnosti různých duchovních cest. Byla to cesta filosofického poznání (džňána), cesta tělesných, dechových a mentálních cviků (jóga) a cesta oddanosti Bohu (bhakti). Tyto cesty mají podle něj společný cíl, ale v jeho různých aspektech. Cesta filosofického rozlišování mezi duchem a hmotou vede k realizaci neosobní záře (brahma), cesta jógových cviků k realizaci osobního aspektu absolutního v srdci adepta a cesta oddanosti k realizaci Boha a láskyplnému vztahu s Ním.

Čaitanja je svými následovníky uznáván za přímého avatára Kršny pro tento věk. Avatára, který šíří lásku k Bohu volně a štědře. Zde jeho stoupenci vycházejí z Bhagavadgíty, kde Kršna uvádí, že věk za věkem sestupuje, aby ochraňoval své oddané a ničil bezbožné (Bg 4.7-8).⁹³ V puránách jsou popisovány čtyři věky, které se ve větších cyklech střídají. Každý věk má svého avatára. V našem věku (s názvem Kali), je avatár popisován jako osoba se zlatou barvou pleti. Tato podoba Boha má šířit zpívání božích jmen.

Čaitanja silou svého zpívání měnil množství lidí kolem sebe. Vynikal vzdělaností i obdivuhodnou argumentací, se kterou přesvědčil přední myslitele své doby. Dalším z důvodů reformátorovy božskosti jsou i zprávy o zázracích (jako léčba nemocných, oživení mrtvých či rozezpívání divokých zvířat).⁹⁴

⁹² FÁREK, M. *Haré Kršna v západním světě. Setkání dvou myšlenkových tradic*, s. 24.

⁹³ Viz poznámka pod čarou č. 53.

⁹⁴ FÁREK, M. *Haré Kršna v západním světě. Setkání dvou myšlenkových tradic*, s. 24 – 27. (toto téma viz WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*, s. 68 – 69.)

5 Mezinárodní společnost pro vědomí Kršny

5.1 Počátky organizace ISKCON

V průběhu let přibývalo množství stoupenců, kteří šířili Čaitanjoovo učení. V roce 1965 přijel do Spojených států Bhaktivédánta Svámí⁹⁵, odhodlán naplnit pokyn svého učitele Bhaktisiddhánty Sarasvatího. Bhaktivédántovi bylo tehdy sedmdesát let a měl šířit Čaitanjoovo poselství lásky v anglicky mluvících zemích. Úspěchu starého muže však nevěřili ani doma v Indii, ani první lidé, které v Americe poznal. On však dokázal neuvěřitelné. Během posledních dvanácti let svého života získal pro své poselství několik tisíc nadšených žáků doslova na celém světě. Založil novou organizaci *International Society for Krsna Consciousness* (ISKCON), která sdružuje až do současnosti několik set center, chrámů, farem, škol, restaurací a dalších projektů. Dnes kromě ISKCONu působí na světě několik dalších čaitanjoovských institucí, jako např. *Swami Narayan Fellowship* nebo *Sri Caitanya Sarasvat Math*.⁹⁶

Své plány shrnul Bhaktivédánta Svámí v cílech obsažených v zakládací listině hnutí ISKCON:

- a) Systematicky propagovat duchovní poznání v široké společnosti a vzdělávat všechny lidi v technikách duchovního života, aby tak byla napravena nerovnováha životních hodnot a aby bylo dosaženo skutečné jednoty a míru na světě.
- b) Propagovat uvědomování si (vědomí) Kršny, tak jak je zjeveno v Bhagavad Gítě a Šrímad Bhágavatamu.
- c) Vést členy Společnosti blíž k sobě navzájem a blíž ke Kršnovi, prvotní bytosti, a tak v členech a vůbec v široké společnosti rozvíjet ideu, že každá duše je součástí a částí božské (Kršnovy) povahy.

⁹⁵ Viz GOSVAMI, Satsvarupa Dasa, JANOTA, O. *Prabhupáda*. Praha: Bhaktivedanta Book Trust©2001. ISBN: 91-7149-444-8.

⁹⁶ FÁREK, M. *Haré Kršna v západním světě. Setkání dvou myšlenkových tradic*, s. 33 – 34.

d)Učit a povzbuzovat samkírtanové hnutí, sborové zpívání svatých božích jmen, tak jak to bylo zjeveno v učení Šrí Čaitanji Maháprabhua.

e)Budovat pro členy a širokou společnost svatá místa transcendentních zábav, zasvěcená Kršnově osobnosti.

f)Přivádět členy blíže k sobě, aby se společně učili jednoduššímu a přirozenějšímu životnímu stylu.

g)S ohledem na dosažení výše uvedených záměrů publikovat a rozšiřovat periodika, časopisy, knihy a jiné písemnosti.⁹⁷

Na případu ISKCON je pozoruhodné, že se tomuto hnutí zřejmě jako prvnímu podařilo přenést do podmínek euroamerického kulturního okruhu nejen učení a meditační praktiky indické tradice, ale také její rituální strukturu a mnohé kulturní prvky (včetně stravy, oblečení nebo osobních jmen). Samotný přenos tradice však s sebou přinesl řadu otázek a nejasností, které v prvních letech existence ISKCON řešil především zakladatel hnutí Bhaktivédánta Svámí. Ten byl schopen v nových podmínkách pružně reagovat a nebál se experimentů a inovací. I toto jistě napomohlo úspěšnému šíření jeho učení a organizace do celého světa. Smrtí zakladatele však skončilo období expanze a rozkvětu a ISKCON se potýkal s množstvím problémů. Jednalo se například o nezralost některých vůdčích osobností, zneužívání moci, sociální konflikty či teologické spory.⁹⁸

5.1.1 Institucionalizace

Každá instituce v sobě zahrnuje tři typy: instituci měkkou, střední a tvrdou. Měkké instituce jsou určitými symbolickými interakcemi, jejichž prostřednictvím čaitanjovci sdílejí své způsoby a nálady oddanosti ke Kršnovi. Patří sem zpěvné recitace ve skupině, filosoficko – teologické debaty, divadelní představení, meditace, rituály, poutní zvyky, svátky či etika. Měkké instituce jsou uváděny do života v různých skupinách a sítích vztahů, zahrnujících značnou míru

⁹⁷ FÁREK, M. *Hnutí Haré Kršna. Institucionalizace alternativního náboženství*. Praha: Karolinum, 2008. s. 25 – 26. ISBN 978-80-246-1579-0.

⁹⁸ Tamtéž, s. 14 – 15.

dobrovolnosti. Tyto vazby jsou označovány jako střední instituce. Patří sem především vztah mezi učitelem a žákem. Čaitanjovská tradice se během své existence zabývala především rozvojem institucí měkkých. Naopak se většinou nespolehala na tvrdé instituce, jakou je právě Mezinárodní společnost pro vědomí Kršny. Tvrdá instituce je charakterizována „centralizovanou výkonnou autoritou a nástroji k organizaci rozsáhlých ekonomických či politických zdrojů nebo k mobilizaci následovníků vůči vnějšímu ohrožení“. V centru čaitanjovské tradice by se měly nacházet instituce měkké, jakožto nejvýznamnější, okolo nich pak instituce střední a na okraji by se pak nacházely instituce tvrdé. Tyto by pak měly nepochybně sloužit oběma předchozím. Vystává zde však otázka, zda tento model zůstal zachován v hnutí ISKCON...⁹⁹

Hlavním zdrojem příjmu většiny komunit byl misijní prodej knih, který se posléze stal zásadní činností pro udržování a rozvoj tvrdé instituce. Pod tlakem zájmů tvrdé instituce také výrazně utrpěla rodina a často zejména děti. Hlavní směr, kterým se ISKCON začal ubírat, totiž určovala skupina mladých ambiciózních sannjásinů, reprezentantů tvrdé instituce. Jejich jednostranný důraz na prodej Bhaktivédántových knih jako nejlepší způsob misie spolu s až fanatickým nadšením vytvořil na rodiny ohromný tlak, který vedl někdy až k jejich rozpadu. Nastupoval nový ideál hrdiny: muž v celibátu, který „úspěšně káže“ (to znamená, že prodá mnoho knih a získá mnoho nových konvertitů). Častý byl také nedostatek kvalitních učitelů, jejich četná fluktuace a nízký sociální status jejich povolání v rámci organizace způsobil, že děti byly mnohdy v péči nejméně schopných lidí, kteří v hnutí žili. V některých případech se také bohužel potvrdilo zneužívání dětí některými vysoce postavenými členy organizace.

V průběhu devadesátých let však postupně docházelo ke zlepšování situace a k pozdvižení statusu rodiny. Vznikla ministerstva pro sociální rozvoj a také úřad na ochranu dětí. Organizace jako *Sri Caitanya Saraswat Math* či *Swami Narayan Fellowship* mají minimální tvrdou instituční strukturu a nevyžadují takové pracovní či finanční nasazení jako ISKCON, což je činí velmi atraktivní pro mnohé stoupence višnuismu. Jedním z posledních trendů je vzrůstající počet lidí,

⁹⁹ FÁREK, M. *Hnutí Haré Kršna. Institucionalizace alternativního náboženství*, 15 – 16.

kteří odešli z komunit organizace, ale zůstávají věrní měkké a střední instituci čaitanjovské tradice. Tyto skupiny, které jsou místní višnuistickou alternativou k hnutí Haré Kršna, jsou však zatím nesnadno sledovatelné. Další osud čaitanjovské tradice v jejích různých západních podobách nám ukáže budoucnost.¹⁰⁰

5.1.2 ISKCON v České republice

Komunistická vláda v bývalém Československu nebyla pronikání různých alternativních náboženských skupin na naše území nijak nakloněna. Zájem o alternativní religiozitu byl chápán jako určitý projev úpadku. I přes tyto negativní postoje oficiální ideologie však existoval v našich zemích poměrně silný zájem o různé alternativy a také o indické tradice, především o rozmanité druhy jógy. V roce 1970 byla dokonce vydána kniha, která zpracovávala různé směry jógy, včetně informací o cestě oddanosti (bhaktijóze). Popularita skupiny Beatles se také značně podílela na tom, že se i v Československu prodávaly desky s Haré Kršna mantrou. Ve druhé polovině sedmdesátých let se na naše území začala vydávat řada kršnovských misionářů. Například Harikéša Svámí, Kršna Kšétra dása či Turíja dása, původem Čech, který emigroval do Švédska, kde se stal žákem Bhaktivédánty Svámína. Misionáři však byli pod neustálým dohledem agentů Státní bezpečnosti a proto museli často jezdit v přestrojení a někdy také s falešnými pasy.¹⁰¹

Od poloviny osmdesátých let na území Československa začaly ve větším množství pronikat české překlady Bhaktivédántových knih. Zasloužil se o to především výše jmenovaný Turíja dása. V roce 1987 došlo k určitému uvolnění poměrů, kdy Státní bezpečnost nezasáhla proti založení prvního neoficiálního centra hnutí v Čechách. Karel Dlouhý, Rádharámana dása, Nílamádhava dása, Ašvahari dása a několik dalších koupilo dům ve Východních Čechách

¹⁰⁰ FÁREK, M. *Hnutí Haré Kršna. Institucionalizace alternativního náboženství*, s. 185 – 187. Viz také MRÁZEK, M. Čaitanja ano, Haré Kršna ne! *Dingir* [online]. 1998, č. 2 [cit. 1998-06-24]. Dostupné na WWW: <http://www.dingir.cz/dingir/1998_2/index.html>. ISSN 1212-1371.

¹⁰¹ FÁREK, M. *Hnutí Haré Kršna. Institucionalizace alternativního náboženství*, s. 167.

(v Lanšperku), kde pořádali různé programy a snažili se o pravidelný každodenní chrámový život.

Díky revoluci na konci roku 1989 došlo ke změně poměrů a bylo umožněno oficiální působení ISKCONu v našich zemích. První oficiální středisko organizace u nás vzniklo na počátku roku 1990, se sídlem v pražské ulici Na Hrázi. Začaly se konat velké hudební festivaly, byly vydávány další knihy. Aktivitám ISKCONu se dostalo dokonce pozornosti médií. V květnu roku 1990 bylo hnutí Haré Kršna registrováno jako občanské sdružení a těšilo se značnému rozkvětu.

Na způsob konání misijní činnosti se objevily dva názory. Turíja dása kladl důraz na všestranný rozvoj komunity a také na zemědělství. Díky němu bylo také přeměněno centrum v pražské ulici Na Hrázi na vegetariánskou restauraci U Góvindy, jejímž vedoucím byl Karel Dlouhý. Druhá skupina v čele s Narakriti dásem považovala za nejdůležitější misijní prodej knih a roku 1991 založila středisko v Praze-Modřanech. Nakonec se skupina přesunula do domu v Jílové ulici v Praze-Zličíně, kde až dosud sídlí Centrum pro vědecká studia. Atmosféra obou komunit se značně lišila. Zličínská komunita byla prodchnuta silným duchem soutěživosti, někdy téměř fanatické. Atmosféra na zemědělské farmě Kršnův dvůr pod vedením Turíji dáse byla liberálnější.

V průběhu dalších let se objevila řada neformálních center v Plzni, Jeseníku, Poděbradech či v Lázních Kynžvart. V roce 1994 navštívili český ISKCON guru Satsvarúpa dása Gósvámí a Kundalí dása, který zaujal svým kritickým přístupem k interpretaci učení i praxe. Také se v tomto roce rozběhl projekt soukromé základní školy *gurukuly*. Mezi členy Kršnova dvora a centra na Zličíně se začaly prohlubovat silné nepokoje. V roce 1996 měla spory obou komunit pomoci řešit tzv. komunikační skupina.

V březnu roku 1997 se nečekaně ukázalo, že vedoucí Kršnova dvora porušil základní etická pravidla hnutí Haré Kršna. Zpráva vyvolala v komunitě značný chaos a Turíja dása z ní posléze i s rodinou odešel. Jeho odchodem se inspirovali i další členové.¹⁰²

¹⁰² FÁREK, M. *Hnutí Haré Kršna. Institucionalizace alternativního náboženství*, s. 168 – 172.

V září roku 2000 se skupina bývalých členů hnutí Haré Kršna rozhodla sepsat petici stížností na české vedení. Petice hovořila o manipulativním jednání, výhrůžkách, šíření pomluv, neprůhledném zacházení s financemi či trvalém tlaku na výkon. Šetření však vyznělo do ztracena a podle oficiálního mluvčího českého ISKCONu Trilókatmy dáse bylo záměrem petice šíření polopравd, pomluv a zkreslování skutečnosti.

Současný český ISKCON pokračuje dále v misijním prodeji knih, vede tři restaurace v Praze a angažuje se i v charitativní oblasti a pořádání pravidelných letních táborů. Také se zotavuje a stabilizuje komunita na Kršnově dvoře. V listopadu roku 2002 byla Mezinárodní společnost pro vědomí Kršny zaregistrována jako náboženská společnost.

Vedle hnutí Haré Kršna existují v českých zemích neorganizované skupiny oddaných Kršny, pořádající vlastní oslavy višnuistických svátků. Udržují rituál a meditace a inspiraci nacházejí u různých učitelů čaitanjovské tradice. Programy v brněnské restauraci Avatár pořádá bývalý člen komunity Kršnova dvora Václav Dvořák. Za zmínku stojí také setkání kazatelů, tzv. Mise Čaitanji, což je organizace Siddhasvarúpy dáse.¹⁰³

5.1.3 Učení ISKCONu

První krok v rozvoji vědomí Kršny znamená poznat rozdíl mezi živým a mrtvým tělem. Tento rozdíl spočívá v tom, že když někdo zemře, duše (živá síla) opustí tělo, které je proto označeno za mrtvé. Jedná se tedy o dvě věci – první je hmotné tělo a druhá je životní síla v něm. Mluvíme tedy o životní síle v těle. Toto je věda o vědomí Kršny, která přináší jak duchovní, tak i hmotné poznání, (na rozdíl od vědy materiální, jak ji známe v západním světě). Někdy může být

¹⁰³ FÁREK, M. *Hnutí Haré Kršna. Institucionalizace alternativního náboženství*, s. 173 – 177. (více k tomuto viz. RYCHTÁŘOVÁ, I. *Život na farmě. Dingir* [online]. 1998, č. 2. [cit. 1998-06-24]. Dostupné na WWW: <http://www.dingir.cz/dingir/1998_2/index.html>. ISSN 1212-1371).

Toto téma viz VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České Republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-798-1.

obtížné pochopit význam a činnost hnutí Haré Kršna. Porozuměním základnímu rozdílu mezi tělem a duší se však všechny aktivity hnutí vyjasní.

Malé dítě vyrůstá a stává se z něj chlapec, z chlapce vyroste mladík a z mladíka se pak stane dospělý muž, který se změní ve starce. Po celou dobu, přestože se jeho tělo mění z dítěte ve starého muže, stále pociťuje, že je tou samou osobou, která má stejnou totožnost. Tělo se mění, avšak duše, jež ho obývá, zůstává stejná. Toto vede k logickému závěru, že v době, kdy naše současné tělo zemře, dojde k tomu, že duše tělo opustí a dostane jiné. Dochází k převtělování, reinkarnaci.

Kdo tedy jsme? Jsme tělo? Mysl? Či něco vyššího? Víme opravdu, kdo jsme, nebo si to jen myslíme? Naše materialistická společnost a její vůdčí představitelé se otázkami o tom, co je naše skutečné vyšší já příliš nezabývali. Čas byl věnován pouze k péči o tělo a k uspokojování jeho smyslů. Je možná nějaká alternativa k tomuto přístupu?

Posláním hnutí pro vědomí Kršny je zachránit společnost před duchovní smrtí, která je způsobena tím, že lidé neznají skutečný smysl a cíl života. Ten lze spatřit v realizaci vlastního já a v obnovení našeho ztraceného vztahu s Nejvyšším Já, tedy s Nejvyšší Osobností Božství. Toto nesmírně důležité poznání, které ve společnosti chybí, se hnutí pro vědomí Kršny snaží šířit. Podle védského učení je nejvyšší dokonalostí života realizovat svůj vztah s Bohem, Kršnou. V Bhagavadgítě se uvádí, že nejenom lidé, ale také všechny ostatní bytosti jsou nedílnými částmi Boha. Části jsou určeny ke službě celku, tak jako jednotlivé části těla slouží tělu celému. My, nedílné části Boha, jsme tedy určeni k službě Jemu.

Během svého života stále někomu sloužíme – buď naší rodině nebo například společnosti. Nebo se staráme o domácí mazlíčky. To je důkazem, že služba je naší přirozeností, ale ať sloužíme, jak nejlépe umíme, stále nejsme spokojeni. Co se hmotné úrovně týče, většinou jsme zklamáni. Příčinou je, že naše služba není správně zaměřena. Když například chceme sloužit květině, musíme zalévat její kořínky. Budeme-li místo toho zalévat listy, výsledek bude zanedbatelný. Pokud budeme sloužit přímo Nejvyšší Osobnosti Božství, budeme

jako Jeho nedílné části uspokojeni také. Všechny dobročinné aktivity, jako například služba společnosti a rodině, jsou již zahrnuty ve službě Nejvyšší Osobnosti Božství.

Duše dospívá do našeho těla po evoluci v koloběhu převtělování, který trvá několik miliónů let. Lidská životní forma nabízí snazší řešení existenčních problémů než nižší zvířecí druhy, mající stejně důležité životní potřeby jako my, ale jejich řešení se odehrává na pudové úrovni. Lidské bytosti mají díky rozvinutější inteligenci daleko lepší možnosti k tomu, aby mohly změnit své životní podmínky.

Proč dostává člověk příležitost k lepšímu životu, než mají zvířata? Odpověď může být taková, že lidé mají důležitější povinnosti než zvířata, která jsou nucena starat se pouze o naplnění svého hladového žaludku. Pod vlivem zákonů přírody však moderní animalistická civilizace pouze prohloubila tento problém. Většina lidí pracuje výlučně pro uspokojení svých smyslů a zapomíná na duši a její potřeby. Tito lidé se neustále potýkají se zákony přírody a s mnoha dalšími překážkami, které jim znepríjemňují a komplikují jejich život. Marně tedy hledají trvalé štěstí a spokojenost na materiální úrovni. Přesto však odmítají přijmout existenci Boha, který je zdrojem veškerého štěstí. Vědy popisují, že poznáním Kršny, Nejvyšší Osobnosti Božství, můžeme dosáhnout nejvyššího duchovního štěstí.¹⁰⁴ *„Přesto, že má hnutí Haré Kršna jednoznačně kazatelský charakter, jeho cílem není za každou cenu zvyšovat počet stoupenců. Hlavním smyslem je nabídnout duchovní alternativu dnešní zmaterializované společnosti, tolik připoutané ke smyslovému požitku. Stále víc se ukazuje, že vaišnavská¹⁰⁵ tradice je přitažlivá i pro dnešního člověka ve střední Evropě a není nějakou suchou filozofickou spekulací nebo náboženským dogmatem či přežitkem, ale praktickou ukázkou, jak zaměstnat své přirozené vlastnosti a schopnosti ve službě Bohu, a tak dosáhnout skutečné spokojenosti a duchovní seberealizace.“¹⁰⁶*

¹⁰⁴ Učení Hnutí Hare Krišna Česká republika, Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny © 2007
Hnutí Hare Krišna © The Bhaktivedanta Book Trust International.

¹⁰⁵ Vaišnava = oddaný Pána Kršny, Višnua

¹⁰⁶ TRILOKÁTMA DÁS. Oddaní u nás po roce 1989. *Dingir* [online]. 2007, č. 1. [cit. 2007-03].
Dostupné na WWW: <http://www.dingir.cz/oddani_u_nas.shtml>.

6 ZÁVĚR

Cílem práce bylo pokusit se o shrnutí charakteristiky pojetí božství v neohinduismu. Od základních myšlenek klasického hinduismu jsme se přenesli za pomoci postavy Boha Višnu a jeho vtělení Kršny k samotnému zakladateli hnutí Haré Kršna a následnému rozvoji hnutí ISKCON v České republice.

Historické záznamy poukazují na to, že Kršna je nejvyšší Osobnost Božství. Jako Bůh je Kršna popisován v Mahábháratě a činy, které koná, vykazují božský charakter. Kršnova jedinečnost a jeho moudré pokyny nám osvětluje Bhagavadgíta.

Protože náš svět je hmotný, musí zde existovat rozdělení práce, aby společnost mohla fungovat. Proto jsou zde zapotřebí nejenom bráhmani (učenci), ale také kšatrijové (státníci, ochránci..), produktivní vrstva lidí, tedy vaišjové a v neposlední řadě šúdrové, tedy dělníci. Naše společnost byla takto rozdělena samotným Kršnou.

Člověk by se však neměl starat jen o to, jak uspokojit svoje tělesné potřeby. Tělo by mělo být využíváno k pokroku v uvědomování si Kršny.

Hnutí pro uvědomování Kršny si klade za cíl uspokojit Kršnu. Pokud chceme dosáhnout dokonalosti v našich činnostech, měli bychom se snažit uspokojit nejvyšší Osobnost Božství. K uspokojení dochází krok za krokem. Není možné uspokojit Kršnu, pokud není uspokojen náš učitel, guru. Je-li Kršna spokojený a je-li spokojený i náš duchovní učitel, pak jsou naše činy dokonalé, ať už konáme cokoliv.

Je patrné, že západní myšlení prošlo velkými změnami a značným pokrokem ve vztahu k indickým tradicím. Do budoucna však bude zapotřebí ještě mnoho úsilí k zajištění vzájemného porozumění a tolerance. V soužití obou tradic lze ale již nyní sledovat značný posun v pochopení a spolupráci.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BHAKTIVÉDANTA SVÁMÍ PRABHUPÁDA, A. Č. *Zlatý avatár*. Praha: Bhaktivedanta Book Trust©2001. ISBN 91-7149-443-X.

CROSS, S. *Hinduismus*. Praha: Ikar, 2001. ISBN 80-7202-799-9.

FÁREK, M. *Haré Kršna v západním světě. Setkání dvou myšlenkových tradic. Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta Humanitních studií, 2004. ISBN 80-7194-677-X.

FÁREK, M. *Hnutí Haré Kršna. Institucionalizace alternativního náboženství*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1579-0.

GOSVAMI, Satsvarupa Dasa, JANOTA, O. *Prabhupáda*. Praha: Bhaktivedanta Book Trust©2001. ISBN: 91-7149-444-8.

JANÍČEK, R. *Bhagavadgíta neboli zpěv vznešeného*. Liberec: Santal, 1998. ISBN 80-901531-8-6.

KNIPE, D. M. *Hinduismus: Experimenty s posvátnem*. Praha: Prostor, 1997. ISBN 80-85190-57-5.

Lexikon východní moudrosti, Buddhismus, Hinduismus, Taoismus, Zen, Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-168-0.

MILTNER, V. *Krišna a Osm pečeti*. Praha: DharmaGaia, 1994. ISBN 80-85905-03-5.

Velké postavy východního myšlení. Slovník myslitelů. Uspořádal McGREAL, Ian P., Praha: Prostor, 1998. ISBN 80-85190-93-1.

VOJTÍŠEK, Z. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České Republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-798-1.

WERNER, K. *Malá encyklopedie hinduismu*. Brno: Atlantis, 1996. ISBN 80-7108-129-9.

WERNER, K. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. *Náboženství jižní a východní Asie*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1995. ISBN: 80-210-1122-X.

WERNER, K. *Náboženské tradice Asie. Od Indie po Japonsko*. Brno: Masarykova Univerzita, 2002. ISBN 80-210-2978-1.

Základní texty východních náboženství. 1. část, Hinduismus. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-846-6.

ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. Praha: Dharma Gaia, 1993. ISBN 80-901225-5-8.

Elektronické zdroje:

MRÁZEK, M. Čaitanja ano, Haré Kršna ne! *Dingir* [online]. 1998, č. 2 [cit. 1998-06-24]. Dostupné na WWW: <http://www.dingir.cz/dingir/1998_2/index.html>. ISSN 1212-1371.

RYCHTÁŘOVÁ, I. Život na farmě. *Dingir* [online]. 1998, č. 2 [cit. 1998-06-24]. Dostupné na WWW: <http://www.dingir.cz/dingir/1998_2/index.html>. ISSN 1212-1371.

TRILOKÁTMA DÁS. Oddaní u nás po roce 1989. *Dingir* [online]. 2007, č. 1. [cit. 2007-03]. Dostupné na WWW: <http://www.dingir.cz/oddani_u_nas.shtml>.

8 SEZNAM PŘÍLOH

9.1 Příloha I. - Višnu (Rgvéda I. 154) (citace úryvku)

9.2 Příloha II. - Bhagavadgíta neboli zpěv vznešeného (citace úryvku)

9 PŘÍLOHY

9.1 Příloha I

Višnu (Rgvéda I. 154)

Hlásat chci velké Višnuovy činy,
jenž změřil veškery pozemské říše,
podepřel pevně strmé sídlo bohů,
jen třikrát vykročiv, širokokroký.

V třech jeho krocích dlí tvorové
všichni,
pro tento velký čin je slaven Višnu,
který se usadil v divokých horách
jak strašný lev, jež nezdrží nikdo.

Kéž oslavnou píseň mou slyší Višnu,
širokokroký býk, na horách dlící,
jenž toto daleko prostřené sídlo
sám jediný prošel jen třemi kroky.

Sám řídí trojí svět s nebem a zemí
i všechny bytosti, jež se v nich rodí.
Jeho tři stopy vždy sladkostí kypí,
samy se od sebe plní a vlnou.

Kéž přijdu v ono sídlo, bohu milé,
v nejvyšší stopě, kde pramení nektar,
kde zbožní všech radostí užívají,
širokokrokého družina pravá!

Kéž v sídla Indry a Višnu přijdem,
v domov hvězd – hbitých krav
mnohorohých,
kde jasně blýská se nejvyšší stopa
širokokrokého mocného býka.¹⁰⁷

9.2 Příloha II

XVIII. 49

Ten, jehož duch není nikde upoután, jehož touhy se rozprchly,
jenž přemohl své srdce, dosahuje nejvyšší dokonalosti
odřeknutím se světa. Odpoután od sebe sama se stává duší,
která není poutána činy.

XVIII. 50

Poslyš Mne, Ardžuno, jak v tomto stavu dokonalosti
vyvane duše do brahma, do onoho dovršení všeho vědění!

XVIII. 51

S brahma splývá ten, kdo je nadán čistým duchem,
kdo navždy zkrotil tělo a smysly,
zůstává hluchým k volání světa a lhostejným k předmětům
touhy i nechuti.

¹⁰⁷ *Základní texty východních náboženství*. 1. část, Hinduismus. Praha: Argo, 2007. s. 11.
ISBN 978-80-7203-846-6.

XVIII. 52, 53

Odebere se do samoty a bude jen střídmě jíst. S ovládnutým tělem,
s řečí a myslí zvládnutou, se pohrouží všemi svými myšlenkami
do rozjímání. Odvrácen od každé vzpomínky na pozemské statky, klidný,
vyrovnaný, zřikaje se rozmarů svého já, své moci, pýchy, touhy,
zloby a bohatství, je připraven, aby sám splynul s brahma.

VIII. 54

Jeho trůnem je brahma. Je naplněn nejvyšším Mírem.
Nezná smutku ani touhy.
Zří tutěž Bytost v každé bytosti. Vroucně Mne
miluje a skrze tuto odanost se ztotožňuje se Mnou.

XVIII. 55, 56, 57

Zbožnou oddaností člověk pochopí, že
Jsem, co Jsem a kdo Jsem. Když poznal Mou
podstatu, bez odkladu vchází do Mne!
Ač koná všechny své úkoly, přece je svobodný skrze Mou milost.
Dospěl ke Mně, do onoho věčného, neměnného stavu.
Jeho vědomí je prosyceno Mnou, a on všechny
své činy zasvěcuje Mně jako oběť. Ve Mně vidí cíl své práce.
Proto i ty se upni ke Mně celou svou myslí!

XVIII. 58, 59, 60

Drž se jen Mne a budeš se podílet na Mé

milosti a zdoláš všechny překážky!

Jestliže však v sebeklamu a pýše o Mně

nebudeš chtít slyšet, jistě zhyneš!

Myslíš-li jen na sebe a říkáš “nebudu bojovat“,

marné je tvoje rozhodnutí. Neboť sama tvoje povaha

tě přinutí k boji. Jsi v poutech svého osudu, Ardžuno,

osudu, ukovaného tvou vlastní přirozeností a čemu

by ses v svém omylu chtěl vyhnout, to proti

své vlastní vůli jistě vykonáš!¹⁰⁸

¹⁰⁸ JANÍČEK, R. *Bhagavadgíta neboli zpěv vznešeného*. Liberec: Santal, 1998. s. 176 – 177.
ISBN 80-901531-8-6.

10 ABSTRAKT

KANTOROVÁ, M. *Charakter božství v neohinduismu (na příkladu hnutí Haré Kršna)*. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Mgr. M. Klapetek

Klíčová slova: hinduismus, bhakti, avatár, Višnu, Kršna, Bhagavadgíta, Šrí Čaitanja, Bhaktivédánta Svámí, ISKCON

Práce se zabývá charakteristikou pojetí božství v neohinduismu. První část popisuje obecný úvod do hinduismu. Je nastíněn jeho vznik, vývoj, základní literatura a popis božstev. Další část je věnována postavě Boha Višnua, jsou popsána jeho vtělení, z nichž nejdůležitější představuje avatár Kršna. Tuto kapitolu uzavírá bhaktické hnutí, představující višnuistickou oddanost. Poté je charakterizován život bengálského reformátora Šrí Čaitanji a přínos jeho učení. Následně práce popisuje vznik organizace ISKCON, její strukturu a základní charakteristiky. Poslední část je pak věnována organizaci ISKCON, působící v České republice po roce 1989. Je popsán vznik a vývoj organizace a základní náplň jejího učení.

ABSTRACT

Character of deity in newhinduism (on an example of the Hare Krshna movement).

Key words: hinduism, bhakti, avatar, Vishnu, Krshna, Bhagavadgita, Shri Caitania, Bhaktivedanta Swami, ISKCON

The work deals with characteristics of deity conception in newhinduism. The first part describes general introduction to hinduism. There is sketched his creation, development, basic literature and a description of deities. The next part is applying to the figure of a god Vishnu, there are described his avatars and one of the most important is presented by avatar Krshna. This chapter concludes bhaktic movement, which presents devotion to Vishnu. Then there is characterized the life of Bengal corrector Shri Caitania and the benefit of his teaching. The work describes consequently the creation of ISKCON organization, its structure and basic characterizations. The last part is devoted to ISKCON organization acting in the Czech Republic after the year 1989. The creation of this organization, its development and also the basic contents of its teaching are described there.